

UNITÁRIUS ÉLET

52. ÉVFOLYAM 2. SZÁM
1998. MÁRCIUS-ÁPRILIS

Kéthavonta megjelenő folyóirat

Reformátori arcképcsarnok

Szervét Mihály (1511-1553)

A TARTALOMBÓL

Nagypéntek után Húsvét

„Az életünk nem tud legenda lenni...”

A reménylett dolgok valósága

A kereszt és a feltámadás

A Fény Hangjai

Unitárius elődeinkről...

A szabadságharc három unitárius résztvevője

Kossuth és az amerikai unitáriusok

Tiltakozás

(egy svédországi magyar közösség érdekében)

*Istentől áldott húsvéti ünnepeket
kívánunk olvasóinknak!*

Beköszöntő

Szeretettel köszöntjük olvasóinkat, akik kibővített tartalommal, új rovatokkal és borítóval, immár valódi folyóiratként kaphatják kézbe lapunkat.

Miután évente hatszor – kéthavonta – jelenik meg a megújult Unitárius Élet, a szerkesztésnél ügyelnünk kell arra, hogy híreink, felhívásaink, programajánlataink el ne veszítsék aktualitáukat, mire az újság olvasóink kezébe kerül.

Kérjük, fogadják olyan szeretettel lapunkat, ahogy a szerkesztőség és a szerzők Önök számára összeállítják.
Szerk.

A Heltai Gáspár könyvesbolt kínálatából

Unitárius kiadványok

- Dávid Ferenc:* Rövid útmutatás 1567
Dr. Rezi Elek:
Unitárius hit és erkölcsan
Kelemen Miklós:
Az Unitárius Egyház története a mai Magyarország területén
Egyedi György: Válogatott művei
Török Tamás: Unitáriusok
Ferencz József: Unitárius Káté
dr. Nyiredy Szabolcs (szerk.):
Brassai Sámuel emlékezete
dr. Nyiredy Szabolcs (szerk.):
A tordai országgyűlés 425 éves jubileuma
Gellérd Imre: Beszéddek
Balázs Ferenc:
Közérthető evangélium
Kedei Mózes (szerk.):
Vallomás magunkról
Dr. Erdő János:
Teológiai tanulmányok
Dr. Sztankóczy Zoltán:
Szemelvények unitárius és szabadelvű keresztény írásokból
Dr. Sztankóczy Zoltán:
A Máté, a Márk és a Lukács szerinti evangéliumok magyarázatai
Dr. Sztankóczy Zoltán:
Ökumenikus gondolkodás és hit
Rázmány Csaba (szerk.):
Varga Béla hittani művei
Unitárius imádságok
Unitárius énekeskönyv
Kis Biblia

Olvassuk együtt a Bibliát hétről-hétre!

*És meghomályosodék a nap,
és a templom kárpitja középen
ketté hasada.*

*És kiáltván Jézus nagy szóval,
monda: Atyám, a te kezeidbe
teszem le az én lelkemet. És ezeket
mondván, meghala.*

Lk 23, 45–46

*A hétnek első napján pedig jó
reggel, a mikor még sötétes
vala, oda méne Mária Magdaléna a
sírhoz, és látá, hogy elvétetett a kő
a sírról.*

Jn 20

- Március 2–8-ig Lk 14
Március 9–15-ig Lk 15
Március 16–22-ig Lk 16
Március 23–29-ig Lk 17
Március 30–április 4-ig Lk 18
Április 5. Lk 19, 28–44
Április 6–8-ig Lk 21, 1–33
Április 9. Lk 22, 7–53
Április 10. Lk 22, 66–71, 23, 4–9
Április 11. Lk 23, 50–56
Április 12. Lk 24, 1–35
Április 14–15-ig Lk 24, 36–49
Április 20–26-ig Jn 20, 24–29
Április 27–május 2-ig Jn 21, 15–19.

Unitárius vallási műsorok

Magyar Televízió – 1. csatorna

„Örömhír” c. műsor

április 12., vasárnap 15.30

Magyar Rádió – Kossuth adó

Istentisztelet-közvetítés

április 19., vasárnap 10.05

„Egy az Isten” c. félóra

április 3., péntek 13.30

május 29., péntek 13.30

Lapzártá minden páros hó 15-én van. A később beérkezett írásokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártáig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:
Bencze Franciska

Rovatvezetők:
Kászoni József
(hazai és határon túli kultúra),
Kelemen Miklós
(egyház történet),
Rázmány Csaba
(hazai egyházi tudósítások),
Dr. Somogyi László
(Teológiai Műhely)

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V., Nagy Ignác utca 2–4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 311-2801
Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.
Előfizethető:
egyházi központunkban, a lelkesítő irodákban,
vagy egyházi csekkben, Unitárius Élet jellegével.
Évi előfizetési díj: 1200,- Ft
Egyes szám ára 200,- Ft
Megjelenik kéthavonta.
Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

Felelős kiadó:
Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Készült a Cerberus Kft. gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272

Nagypéntek után Húsvét

Vitatott kérdés, hogy az evangéliumokban található kijelentések közül melyik fejezi ki legjellemzőbben Jézus személyiségét és hivatását? A dogmavallások két ilyen helyet jelölnek meg: „Az ige testté lett” (Jn 1,14) és „Én és az atya egy vagyunk” (Jn 10,30). Vannak, akik a fenti kérdést vitatva hivatkoznak az: I Kor 15,47-re, a Jn 6,33-ra, 14,16-ra, a Csel 4,11-re, a Jel 7,14-re, Mt 3,17-re, Jn 10,11-re stb. Mindenik hasonlat Jézus személyiségének egy-egy vonását tükrözi.

Ha minket unitáriusokat kérdeznének meg, mi Jn 11,25-re hivatkoznánk: „Én vagyok a feltámadás és az élet.” Hogy miképpen lesz Jézus feltámadás az ember számára, azt már kijelentettük. Maradt a kijelentés második fele: „Én vagyok az élet”.

Jézus az élet. A végtelen, az örök, a tökéletes élet belesűrítve egy 33 éves ember jellemébe, élettörténetébe. A tökéletes élet kikristályosítva az ő fennkölt jellemében. Jézus élet-története az egyetemes emberi történet megismétlése, üteme az egyetemes emberi történet ütemét, törvénye annak törvényét ábrázolja. Születésének története az emberi kultúrák születésének, gyermekora, fellépése, megkísértése, munkássága, sikerei, csalódása, üldöztetése és szenvedései, halála és győzelme mind-mind az emberiség hasonló életmozzanatainak a kifejezői. Jézusban Isten sűrítve és kikristályosítva az egyetemes emberi élet kicsinyített mását adja, ábrázolja. Benne az emberi múlt törvényei ismétlődnek meg kicsiben, de a tökéletesség fokán.

Állításunk igazolására a fenti párhuzamból csak egyet ragadjunk ki: a nagypénteki elbukás és a húsvéti diadal törvényszerű egymásutánját. Az, ami nagypéntektől húsvétig Jézussal történt, nem kizárólag az ő életének, hanem az egész emberiségnek is jellegzetes törvényszerűsége. Az, ami nagypéntektől húsvétig Jézussal végbement, az minden emberrel, néppel bárhol és bármikor végbemehet. Ügyének nagypénteki „elbukása” mindnyájunk igaz ügyének bukását, húsvéti diadala mindnyájunk igaz ügyének diadalát fejezi ki, egyetemesen is. A textus mondanivalója nem csak Jézusra, hanem egyetemesen, mindnyájunkra vonatkozik: minden igaz ügy nagypénteki bukása után szükségképpen jön a feltámadás, jön a húsvét. Minden kereszt után, bármily véres is legyen az, jön a győzelem. Minden rosszban

elrejtve, mint csíra a magban, ott szunnyad valami jó. Minden szerencsétlenség mögött elrejtve ott lapul a szerencse is, csak meg kell látni, meg kell sejteni, fel kell ismerni és ki kell várni azt. Goethe írja: A rossz a jónak a melegágya, a sírás a nevetésnek a bölcsője. Húsvéti szavakkal élve: A kereszt a feltámadás, az elbukás a diadal melegágya, bölcsője. A feltétel azonban állandó: igaz legyen az ügy. Hamis ügyek nagypénteki bukását nem követi húsvét.

1. Egy városkában lakott egy család. Hajlékuk düledezett. Egy éjszaka tűz ütött ki és leégett a ház. Az üszkös romokon lázadozva kiáltottak az égbe: miért? És felkészültek az elbujdosásra. Utolsó nap a gyerek a romokban keresgélt s egy arannyal telt vasládára bukkant. Új hajlékot építhettek... Nagypénteki romlás

feltételezte a bekövetkező húsvéti diadalt.

Hányszor perzseli fel az élet is legszentebb vágyaink hajlékát, s mi lázadozva mondjuk: elvégeztetett! Ekkor csoda történik: vágyaink romjaiból kincsesláda kerül elő. A rosszba bele van építve a jó, mint a házba a kincsesláda. Ezt meglelni, kiásni – ez a húsvéti evangélium gyakorlati mondanivalója.

2. Madách Imre élete szépen indult. Ámde jöttek a nagy

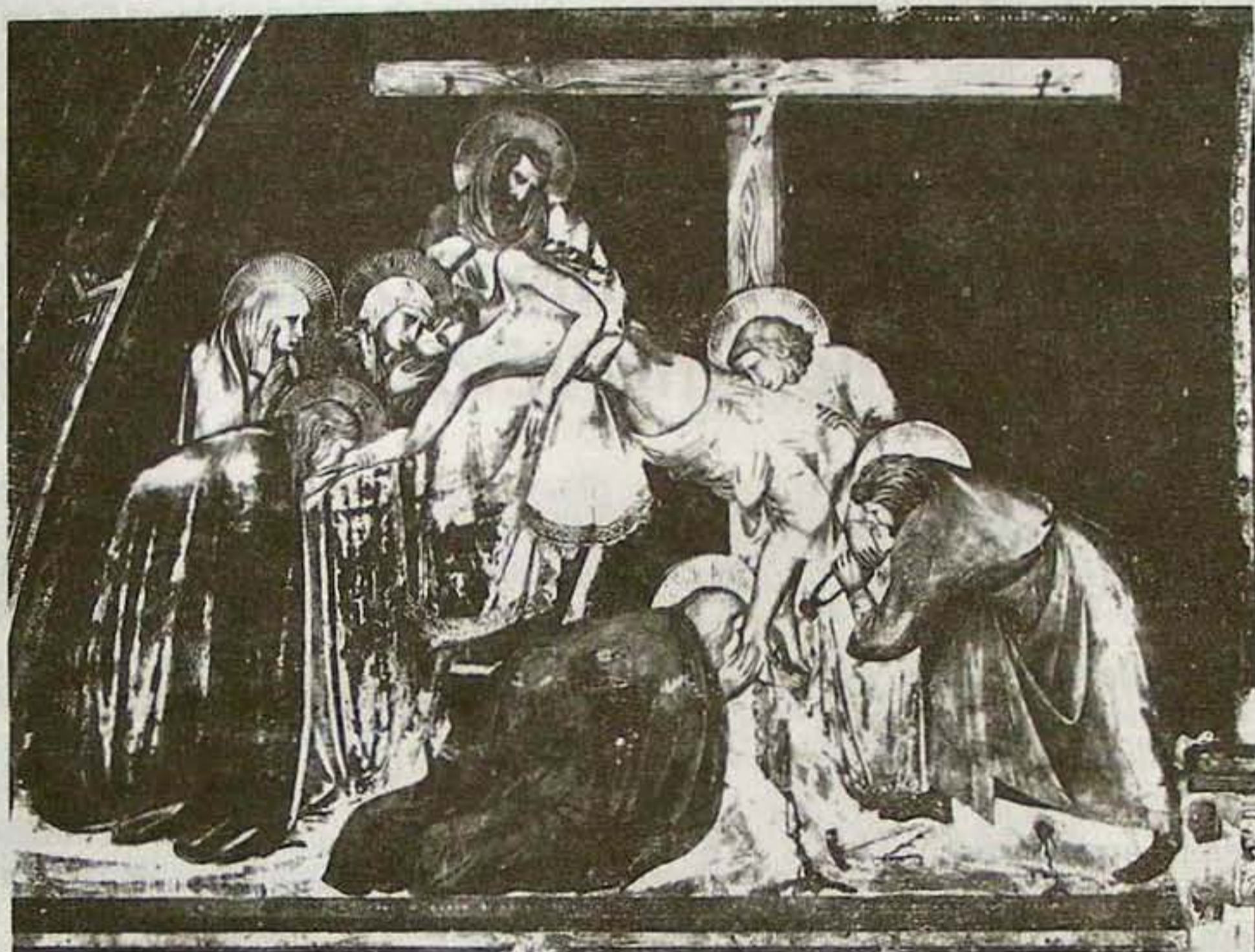
bajok: egészsége megrokkant, felesége elhagyta, egyetlen gyermeke meghalt, birtokát elperelték. Lelkészéhez ment tanácsért, aki ezeket mondta: Nemzetes uram, legyen türelemmel, mert a jóságos Istennek az a szokása, hogy minden rosszból kihoz valami jót. Madách hazament... gondját, bánatát alkotásba ölte, s... megszületett az Ember tragédiája...

Gyász, baj, bú, csalódás minket is ér. Azt hisszük, mindennek vége. S ekkor, három nap múlva valami történik: a visszaparancsolt könnyekből, sóhajokból érték, alkotás születik. Hogy is mondtuk az előbb? Minden nagypéntek húsvétal terhes. Ezt hinni, kívánni és cselekedni – a húsvét mondanivalójának gyakorlati értelme.

A történelem tele van példákkal: minden igaz ügy nagypénteki elbukása magában hordozta a későbbi „feltámadás” csíráját és feltételeit.

Fogalmazzuk meg most még egyszer a húsvét unitárius értelmét:

1. Alkotó, megváltó, üdvözítő nagy eszmék, értékek mindig viharból, keresztből, sebekből, könnyekből, nagypénteki keserves elvérzésekből, az Isten

Pietro Lorenzetti: Levétel a keresztről

rostájából születnek és kerülnek ki. Innen következik, hogy:

2. A rossz – áldozat, valuta, amivel jövő győzelmünk, örömünk, boldogságunk árát előre kifizetjük. Mi nem kérünk ingyen – húsvéti kegyelmet. Mi keresztjeinkkel megfizetünk érte.

3. Innen most az is következik, hogy a kereszt, a nagypéntek, a rossz nem végzet, hanem húsvéti örömk előfeltétele, s ez, mint ilyen csak három napig tart. Ez a 3 nap lehet 3 óra, lehet 3 hét, 3 év, 3 évszázad. Nem az a fontos, hogy óra-e vagy század, hanem az, hogy véget ér, s nyomában felfakad a győzelem húsvéti hajnala.

4. De az is következik innen, hogy Isten a rosszat nem azért adja, hogy általa minket kínozzon, hanem hogy neveljen, gyógyítson, edzzen, megtisztítson, feltámasszon, emberekké csiszoljon, belőlünk értékeket csiholjon ki, s végső fokon feljogosítson az öröm, a diadal, a tökéletesség birtoklására.

5. S végül a nagy, a szent tanulság: Ne átkozzuk Istent, ha keresztünk nehéz, ha nagypéntekeink i-

dőnként elviselhetetlenek, hanem mondjuk: Istenem, én nem tudom miért sújtottál, de egyet tudok: keresztjem eljövendő boldogságom melegágya, nagypéntekem eljövendő húsvétommal terhes. Ezért én nem bántalak. Elfogadom a keresztet, és segítek neked belőle kicsiholni győzelmem húsvétját.

Ne féljünk, ne lázadjunk ha kereszt a sorsunk. Inkább nézzünk a mélybe, s a reményeink romjai között kessük meg a kincsesládát. A rosszban találjuk meg a szunnyadó felséges jót. Teljünk meg húsvéti bizonyossággal, hogy nincs rossz jó nélkül, mint ahogy a rózsa is tövissel jár. Ne a tövis szúrjon-bántson, hanem a rózsa harmatos üdesége ejtsen meg. E napon tartsuk oda rokkant lelkünket a jóságos Isten csodákat termő drága keze alá, hadd csepegtesse tele azt a jó győzelmébe vetett hit húsvéti harmatával, s e hamatcseppekre úgy vigyázzunk, mint két szemünk fényére. (Amen).

Homoródszentmárton, 1974. május 24.

Gellérd Imre †

Miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek

*Veress Zoltán Svédországban élő író a Mi-
atyánkról szóló elmélkedéseinek folytatása.*

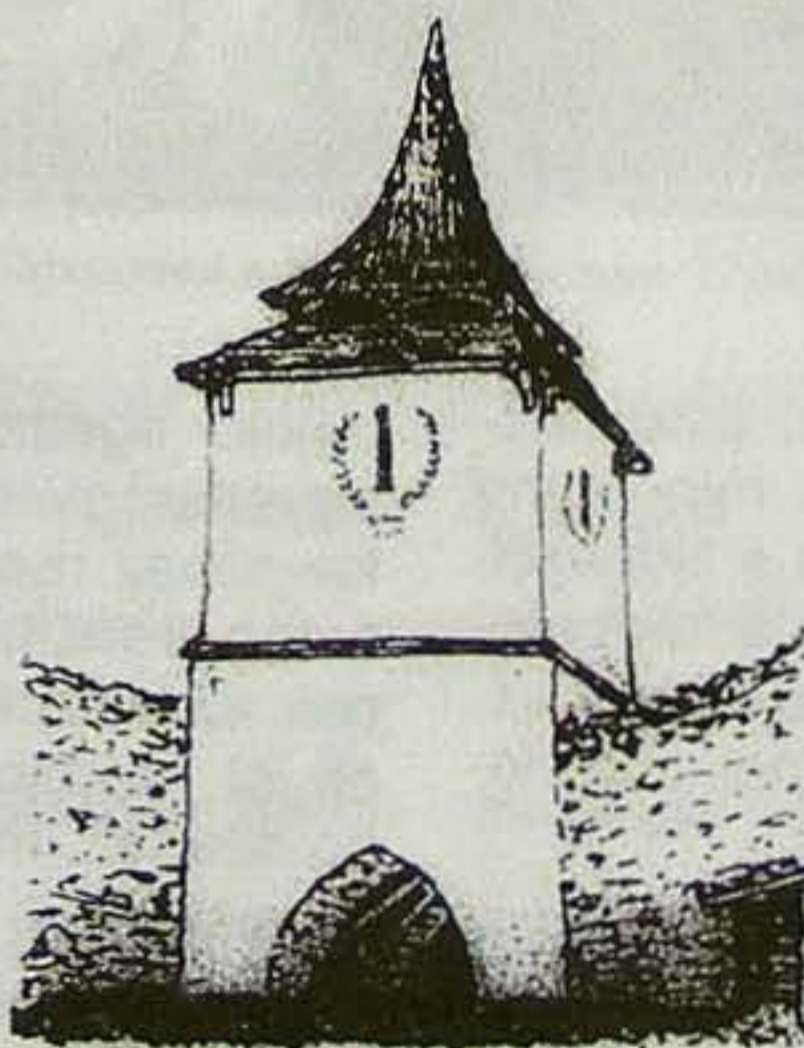
Egymás terhére, egymás ellenére élünk: ez bizony a teremtés folyamatából és mindenkori eredményéből, az élet fenntartásának mindenkori módjából következik. Ez az eredendő bűn.

Mindannak ellenére tehát, amit előző elmélkedésemben írtam, hiszem az eredendő bűn létezését. Nem úgy, mint az első emberpár gyümölcslopásának genetikai átokká válását, amelyet öröklünk, s úgy sem, mint bűnből fogantatást azáltal, hogy szüleink a szokásos természetes eljárással csinálnak minket. Hanem úgy, ahogy itt alább megpróbálom világosabbá tenni.

Úgy, hogy már születésünk előtt teher vagyunk anyánk számára, s amikor megszül minket, mi megkínózzuk őt, esetleg meg is öljük. Úgy, hogy elkerülhetetlenül riválisai vagyunk a testvéreinknek, később az osztálytársainknak, később a munkatársainknak, a szerelemben a velünk azonos neműeknek, a politikában a mienktől eltérő nézetűeknek, a bőségben a bővelkedőknek, a szűkségben a szűkölködőknek. Úgy, hogy mindnyájan kisebb-nagyobb mértékben farkasai vagyunk egymásnak („homo homini lupus”, tudták ezt az antik gondolkodók is), s miközben persze bárányok is, azaz áldozatok is vagyunk, olyan bárány nincs köztünk, aki ne volna valamiképp farkasa valakinek.

Ez az alapvető, pusztán létünkben eredő bűn még az életre nézve legkedvezőbb körülmények között is jelen van, meg nyilvánul, hat és visszahat, nincs szabaddulás tőle. Csakugyan eleve elrendelt, ahogy ezt – más

összefüggésben – a janzenisták hiszik s a kálvinisták tanítják. Másfelől: minden más bűn, amit szándékkal követünk el, az eredendő bűn „szélirányába” esik; a legkisebb gázagtól a legnagyobb gonosztettig minden bűnnek az az értelme, az a mechanizmus, az a célja, hogy valami jobb legyen nekünk, miközben egy vagy több vagy sok embertestvérünknek rosszabb lesz.

A feltorjai templomvár tornya.

Ilyen egyszerű ez az egész. Ilyen bonyolult. Mert nincs rá magyarázat Isten felséges akaratán és ennek érvényt szerző csodáján kívül, hogy bűnnek érezzük a bűnt, s nem természetes létállapotnak, mint a bárányt széttépő farkas a bárány széttépését; nincs biológiai levezetése a bűntudatnak és a nyomában lépkedő bűnbánatnak, tágabb értelemben a lelkiismeretnek és az erkölcsnek, csak teológiai elfogadása annak, hogy mindezeket Isten plántálja belénk a saját lényegéből. Lelket lehelt belénk, ahogyan a Szentírás mondja, pompás metaforával fejezve ki a sejtett, a szégyényesen szabatos fogalmakkal amúgy sem kifejezhető igazságot; tudattal vert meg és persze áldott is meg, s aztán küldött valakit, aki arra tanított, hogy így fohászjunk: „Bocsásd meg a mi vétkeinket”.

Ne felejtsük, hogy ehhez a foháshoz szervesen és értelmezően hozzátartozik ez is: „miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek”. Ami nyilván nem azt jelenti, hogy „bocsásd meg nekünk, mert látod, mi is megbocsátunk másoknak”; nem, ez így szemtelen hencegés és hazugság volna. Ami tehát valószínűleg azt jelenti, hogy „úgy bocsásd meg nekünk, ahogyan mi is megbocsátunk másoknak”, olyan mértékben légy megértő és irgalmas irántunk, amilyenben mi azok tudunk lenni embertársaink iránt.

(Folytatjuk)

„Az életünk nem tud legenda lenni...”

„Szent lázadások, vágyak s ifjú hitek
Örökös urának maradni:
Nem adatik meg ez mindenkinek,
Csak aki véres, igaz életű.”

„Csak akkor születtek nagy dolgok,
Ha bátrak voltak, akik mertek
S ha százszor tudtak bátrak lenni,
Százszor bátrak és viharverték.”

(Ady Endre: *Ifjú szivekben élek*
A tűz csiholója)

1990. március idusán, az első igazi, szabad Nemzeti Ünnepeinken, cserkészvezetőként arról beszéltem népes, nagy közönség előtt, hogy nem kellene nekünk már több Mohács, Nagymajtény, Világos, Doberdó, Trianon, Donkanyar, Pesti utca, mert „megbűnhődte már e nép, a múltat s jövőt”, éppen eléggé. Most már élni és alkotni kellene, hogy a Haza fényre derüljön. Azt is hangsúlyoztam, hogy nemzeti létünk nagy ünnepei legyenek amolyan zarándok-alkalmak, amelyeken a munkába belefáradt ember új erőre, kitartásra, Isten-hitre lel. Féltem nagy ünnepeinket az elsekélyesedéstől, a közömbösögtől, hogy olyanokká fakulnak, mint a ránk erőszakolt idegen ünnepek (azok voltaképp meg is érdemelték, mert semmi közünk nem volt azokhoz, csupán a nagy veszteségek!), nem maradvá belőlük csak a szabadnap és annak magyaros végigdáridózása!

Most a kerek évfordulókon – Petőfivel sóhajtva fel: „Anyám, az álmok nem hazudnak!” – sokan rádöbbenhetünk arra az előző évek tapasztalatai alapján, mivé is lettek, lesznek emlékező alkalmaink. Pedig ezek az alkalmak milyen életet kellene itt felfrissítsenek! Találónan fogalmazott a mára is érvényes bíróan a már idézett Ady Endre: „Sósabbak itt a könnyek / S a fájdalmak is mások. / Ezerszer Messiások / A magyar Messiások. / Ezerszer is meghalnak / S üdv nincs a keresztnek...”

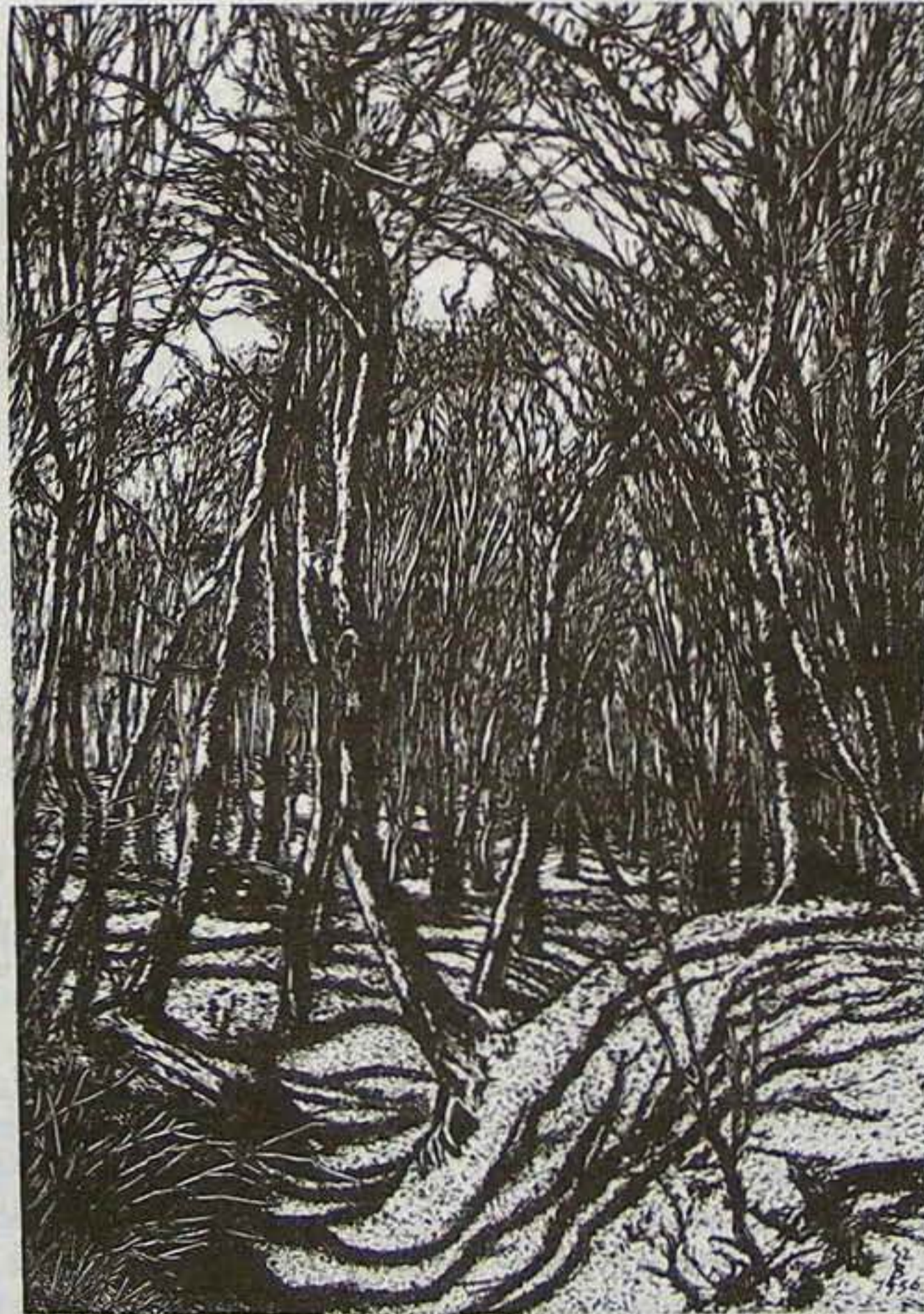
Többszörösen is ünnep ez az idei Március 15. Petőfi Sándor születésének 175. évfordulója az 1998-as esztendőnk. Még a krisztusi élet sem adatott meg neki, de forradalmi lánglelkével és gyönyörű irodalmi alkotásaival meghatározó szerepet vállalt (azt meg is pecsételte Fehéregyháza melletti goltás-útjával) abban a szabadságharcban, amelynek 150. évfordulóját hozta el ez a tavaszvárás. Farkas Árpád erdélyi költőnk egyik látomásában úgy írja, hogy a Költőnek koponyájából fű nő ki (megszépítve talán a történelem mostohaságát-ostobaságát), de továbbra is

úgy érzi, hogy „dúl a mélyben az a testvérháború.” A kettős évfordulón rá kellene döbenni arra, hogy az előttünk járók eszméi csak békében, „fegyvernyugvásban” tudnak életet virágoztatni itt a Kárpát-medencénkben. E tájak lakói csak szeretetből, egyetértésből gyűjthetnek már lármafákat, s a szabadságvágyunknak már nem szabad bevéreznie zászlóinkat. Ünnepvárásainkban és ünnepléseinkben szent kötelességünk „vadócba rózsát oltani, hogy szebb legyen ez a föld.”

Március tüze átlobogtatott már e néhány költői gondolatokkal Pestről Segesvárra, Pesttől a Latorca partig, a Felvidékre, mert „Dunának, Oltanak egy a hangja”. Minden létező, akiben ez a március tüzet tud csiholni, csak így ünnepeket 1998. március 15-én. Így nem szürkül csak szabadnappá nemzetünk e sorsfordító alkalmá. Kései utódok, miért ne próbálhatnók meg, még akkor is, ha a lehetlent nem tudjuk lebírnunk, hogy legyen egy szép napunk. Egy szép napunk és abból sarjadó igaz, magyar élet, annak jegyében is, az előttünk járók, élők és halók feltétlen, tiszteletteljes követése mellett, hogy; „Ez a világ nem testálódott / Tegnaphoz húzó, rongy pulyáknak: / Legkülönb ember, aki bátor / S csak külön van, aki: bátrabb”. – Ady szellemében is!

Ez utóbbi gondolat mentén, hadd emlegessük fel szerényen, de méltó tartással, hogy nekünk, unitáriusoknak is kerek évforduló ez a kettős ünneplés. A forradalom és szabadságharc egyidős Dávid Ferenc vallásának elismerése. Addig csak léteztünk, de nem voltunk. A történelem fintora, hogy az 1568-as lelkiismereti és vallásszabadság törvényének megfogalmazója, életrehívója és törvénybe foglalója, az Unitárius Egyház csak megtűrt volt, amelyik élet-halál harcát vívta a megmaradásért szinte 300 éven keresztül.

Gál Kelemen írása szerint „Március 31-én Kossuth a kerületi ülésen javaslatot nyújtott be 5 §-ban. Az első: az unitárius vallás törvényesen bevett val-

Vén cser kérgén buzgó harkály kopácsolgat.
Narancssárga, vékony kőris veti árnyát
bütykös ágú gyertyánfára.
Ezt még szél is nyikorgatja.

MÁRCIUS

A Bács-torokban készült, jó sok munkát adott.
Korai, fakó avart járva
mindig bámulatba ejt
a száraz levélen feltörő hajtás.

lásnak nyilvánítatik. Az idő jele volt, hogy mind az öt cikkelyt egyhangúan elfogadta az alsó tábla s nyomban átküldötte a főrendekhez. Itt április 2-án tárgyalták. Egy hang sem emelkedett az első cikkely ellen. A javaslat április 11-én nyert szentesítést". Dr. Kiss Ernő is így írja le az unitárius vallás törvénybeiktatását a pozsonyi országgyűlésen. (Keresztény Magvető, 1906.). Még ugyanabban a hónapban, 18-án az Egyházi Képviselő Tanács köszönetét nyilvánítja. A történelemből most már nem lehetett kitörölni az unitárius egyházat, de ez közelről sem jelentette egyházunk hányattatásainak, szenvedéseinek végét.

Jöttek megpróbáló, cifra évtizedek még vallásos közösségünkre, de a megpróbálásokban megedződött híveink és vezetőik megmentették Dávid Ferenc örökségét. Minden vihart átélve, számban megfogyatkozva, de törve nem, él és a nagy ünneplésben gondol erre is minden unitárius hívünk. Egyházunk vezetői, valamint sokan mások is, akik szimpatizálnak velünk, ismernek minket. Az egyeduralomra törő, kisajátító nagy közösségek igyekeznek most is elhallgatni minket; elhallgattatni már nem tudnak, mint ahogy a történelmünk folyamán sokszor megesett velünk, de magyar értékeink tudatosan kimaradnak az „összefoglaló” történelmi könyvekből, írásokból. A márciusi lelkesedés serkentsen minket, az anyaországi két tucat ezernyi unitáriust, hogy megmutathassuk magunkat minél hitelesebb formában, hogy „látva lássanak”. Szent-Iványi Sándor A Magyar Vallásszabadság című írásában azt fejtegeti, hogy a tizenhatodik századi magyar vallásügyi törvények, s azoknak, illetve azok irányának folytatása nemcsak val-

lasi erőforrásunk, de el kell jönnie az időnek, amikor nemzeti erőforrásunkká is lehet. Ez volt hitvallása az évekkel ezelőtt elhunyt Török Tamás rádiós rendező és író hittestvérünknek is.

Tavaszi álmodozásainkban miért ne foglalkozhatnánk ilyen felvetésekkel is?! Megesett rajtunk a bibliás „senki sem lehet próféta a maga hazájában” mondás – úgy látszik!

Szent-Iványi Sándor az Egyesült Államokba szakadván, s annak vallás- és lelkiismereti szabadság-törvényeit vizsgálván, megállapítja, hogy azok közül nagyon sok Erdély talajából nőtt ki. Számunkra nagyon megtisztelő és hitvalló elődeink eszméire dicső fényt vető és igazoló tényt állapít meg, miszerint a Függetlenségi Nyilatkozatban sok unitárius elvet lehet felfedezni. A Kárpát-medencében levő demokráciák ezekre az elvekre nem tartottak igényt, ha egyáltalán demokráciák voltak azok. De Jeffersonon és Franklinon kívül a Nemzeti Pantheon, a Hall of Fame megtiszteltjeinek több, mint a fele unitárius. Szabadságharcosaink, forradalmaink vajon milyen irányt vettek volna, ha a mi eszmeiségünk is szóhoz juthatott volna? Majdnem fölöslegesnek látszik ezen töprengeni, de mégis érdemes, mert túl sok volt az áldozat, és a józanul levont tanulságok megóvhatnak újabb veszteségektől. Az őszintén átélt megemlékezések talán megerősíthetnek e hitünkben. Végezetül álljon itt egy csodálatosan eszméltető alkotás, a papköltő **Mécs László** egyik verse, amelynek címét megemlékező gondolataink címéül vettük:

Az életünk nem tud legenda lenni...

A lét kacajt, jajt hoz, átlényegül, mesévé lesz, új nemzedéket éltet.
Kuckóba bújva, mese-éhesen figyeltünk, míg a felnőttek meséltek.
A nagyapám még Kossuthról regélt, s hogy lettek a jobbágyokból parasztok,
hogy járt Krakától Pécsig, Pócsig a búcsúkra s hogy nyert nyersarany malasztot.
Apám Deák Ferenc felől mesélt, s hogy lett polgár a beoltott parasztból.
Az Állam nem volt kánpad, labirint, a kispolgár hósként jött a tavaszból.
A nagybátyám nagy bálokról beszélt, midőn a vén Föld szíve is tüzes lett,
boszton-lépésben forgott csillagok tánctermeiben s kalapján szegfű feslett.
– Az öregek aludni mentek és meséik is a temetőkbe tűntek.
Mi jöttünk sorra! Kuckók rejtekén új gyermekraj hallgatni vágyna minket!
Miről meséljünk nekik? Vérözön hátán bárkában evezett a Semmi...
... Az életünk nem tud legenda lenni!
Lelkünkre mese-erdők himporát kapuk még s úgy mentünk a Golgotára.
– Utódaink már úgy, mesétlenül, kálváriáznak, a Húsvétra várva!

Ünneplő Testvérem! Emlékezzünk úgy itt, a „vertségek és diadalmak” földjén, hogy jézusi gyönyörűséges igánkat hordozzuk el, ahogy lehet, mint olyan kései utódok, akik legendák őrizői, továbbadói és teremtoi kellenek, hogy legyünk. Ülünk még le öregeink térdére – ha vannak – hallgatni őket hitet-termő vagy templom-tékozló életünkről. Ülünk melléjük és faggassuk őket, arról, hogy mivel tették széppé mindennapjaikat, vagy miért kell az unokáik fogainak vászni. Vallassuk őket, hogy titkaikkal ne menjenek a temetőkbe, mert gyermekeink, unokáink ott serénykednek nyomunkban és mese-éhesen szavainkra várnak-lesnek.

„Előttünk egy nemzetnek sorsa áll,” és nem engedhetjük, hogy mesétlenül kálváriázzanak, Húsvétra várva. Ha nem volt esélyünk legenda lenni, segítsük az utá-

nunk következőket. Ha nem is tudnak Krisztusokká lenni (mert esetleg nem is lesz szükség erre!) de Rákóczi, Deák Ferencek, Nagy Imrék, Mindszentyk, Tőkés Lászlók válhatnak belőlük. Vagy legyenek „csak” harangnyelv az elmúlásra ítélt, nyelvüket vesztett harangokban, élő lelkiismeret az alvó tunyaságba, imádkozó kéz az egyre sűrűsödő ököl-erdőben, pesti srácok avagy csócselék az önkény lánctalpai alatt, magyarul és érthetően beszélők a nagy fecsegésben és a szó-nyomorító huncutságokban. Szóljon, hát érkezőknek és elmenőknek a márciusi biztatás: „Jaj, a Tüzet ne hagyjátok kihalni, / Az Élet szent okokból élni akar / S ha Magyarországra dob ki valakit, / Annak százszorta inkább kell akarni!”

Balácsi László

A reménylett dolgok valósága

Aligha kétséges, hogy a vallásos emberre jellemző szavak közül az egyik legfontosabb: a hit. Napjainkban – éppen úgy mint a kereszténység története során bármikor – a hit mibenlétéről számos, olykor egymásnak ellentmondó, egymással vitatkozó nézet él. Vajon hogyan fogalmazható meg a hit a ma kereszténye, a mai szabadelvű protestáns hívő részére. Erről kérdezzük dr. Somogyi László atyánkfíát.

– Adható-e szabatos meghatározás arra vonatkozóan, hogy mi a hit?

– Vissza kell kérdezni, vajon adható-e szabatos megfogalmazás a környezetünkben levő minden dologra? Ha valaki megpróbálja a maga teljességében meghatározni például azt az egyszerű fogalmat, hogy szék, előbb-utóbb szembetalálja magát azzal, hogy szavaiban itt is, ott is pontatlanság lelhető fel. Ha a szék fogalmát olyasvalakinek akarnánk elmagyarázni, akinek erről semmilyen elképzelése nincs, akkor vagy túlzottan általános dolgokat mondanánk, ami nem magyarázza meg a fogalmat kellőképpen, vagy egyre újabb részletezéseket igyekeznénk megfogalmazni, aminek a végeredménye már olyan aprólékos, hogy mi magunk sem ismernénk fel belőle azt, amire vonatkozik. Így van ez a hittel is. Minél jobban meg akarjuk ragadni, annál kevésbé lesz számunkra élet-szerű.

– A hittan története azonban azt mutatja, hogy a teológusok mindig is adtak meghatározást a hitről, és ezeket az egyház által jóváhagyott hitvallásokban foglalták össze.

– Így van, meg is látszik az eredménye. Egyházszakadások, eretneküldözések, genfi máglya, Dávid Ferenc mártírúma és még sorolhatnánk. Persze a tételes hitvallásokban nem is az a baj, hogy tételesek, hanem az, hogy gyakran eredményezik a vallási türelmetlenséget és kirekesztést.

Visszatérve azonban előző példánkra, arra kell rámutatni, hogy az illusztrációként említett szék annak számára világos és egyértelmű, sőt annak a számára magyarázható el, aki tudja hogy mit jelent ülni. A szék nevű fogalom nem önmagában jelent valamit, hanem funkciójában, használati módjában.

A hit is efféle módon közelíthető meg. Akkor világos és közérthető, ha magam is hiszek, illetve annak számára magyarázható el, aki tudja mit jelent hinni.

– És aki nem tudja? Annak számára a hit érthetetlen és teljesen elzárt terület?

– Jó a kérdés, mert éppen a hit mibenlétére világít rá. Azok az emberek, akik ugyanis hisznek, jól tudják, hogy ez a hit saját tapasztalatukból táplálkozik. Sőt, azt is lehetne mondani, hogy aki tapasztal, annak számára a hit nyitva áll. Mivel minden ember tapasztalataiból él, a hit is mindenki számára adott. Hinni tehát azt jelenti: tapasztalni, mégpedig a valóság egészét megtapasztalni. A hitet nem kispékelni kell, hanem engedni, hogy a valóságot a maga teljességében ta-

pasztalhassuk meg. A valóság mélyén, de ugyanakkor mérhetetlenül közel maga Isten szólal meg. Ennek a szónak a meghallása a hit.

– Ez így elég elvontnak tűnik. Az átlagember arra gondol, hogy hit az, hogy hiszem Isten létezését. Vagy az, hogy nem hiszem, hogy halottat lehet feltámasztani. Vajon ugyanarról a hitről van-e szó ezekben az esetekben és abban amiről Ön beszélt?

– Nos, elérkeztünk a hit kérdéseinek egyik kulcsához.

A kétféle hit ugyanis tényleg nem ugyanaz. A század egyik legnagyobb gondolkodója, Martin Buber írt egy könyvet, amelynek ez a címe: A kétféle hit. Azt írja ez a nagy bölcselő, hogy a Bibliában a hit eredetileg az Istennel való bizalmas kapcsolatot, a Vele való közösséget és a ráhagyatkozást jelenti.

A hit nagy alakjai számára hinni azt jelenti, hogy bizalommal fordulnak Istenhez. Ezzel szemben, a görög létfilozófia talaján álló kereszténység hit alatt bizonyos állítások feltétel nélküli elfogadását érti. Ezek az állítások a hittételek.

Függetlenül attól, hogy a keresztény a saját életében tapasztalja-e ezeknek valóságosságát, el kell fogadnia ezeket, mert egy külső tekintély (az egyház) ezt előírja számára. Buber azt mondja, hogy a kereszténység tragédiája az, hogy a bibliai hitet átformálta és lényegétől fosztotta meg.

Ez az a kétfajta hit, ami jelen beszélgetésünkben is megfogalmazódott.

– Azt jelenti ez, hogy igazából nincs is szükség tételesen kimondott hitelvekre? Arra, hogy megfogalmazzuk, hogy mi is az, amit hiszünk?

– Pontosán erről van szó. A szabadelvű keresztények – unitáriusok és kvékerek például – nagyon jól látják ezt, és nem készítenek tételes hitvallásokat. Annak megfogalmazása ugyanis, hogy mit hiszünk, azonnal tárgyiasítja azt, amire a hit vonatkozik. Ez pedig a hit halála.

A dolog hátterében az emberi tapasztalat szerkezete van. Az emberi tapasztalatnak van tárgyként megfogalmazható része, ennek leírására szolgál a tudomány. A tapasztalat nem tárgyiasítható részének érzékelése a hit. A tapasztalat nem tárgyiasítható része valójában a tapasztalás feltétele, alapja és közege.

Amikor ugyanis átélünk valamit, és ez különösen az élet kivételes pillanataiban nyilvánvaló, érezzük, hogy amit átélünk csak hiányosan fogalmazható meg. Ezek a kivételes pillanatok a születés, a szerelem és a halál pillanatai. Nem véletlen, hogy ezekről szól a legtöbb művészi alkotás, amely nem verbálisan, vagy esetleg sajátos nyelvezettel áttételesen szól arról, ami az ember élménye. Az életnek ezek a nagy pillanatai valamilyen kimondhatatlan jóindulatról, valami hívó szeretetről tanúskodnak. Megdöbbenő, hogy a klinikai halálból visszatértek szinte egyöntetűen állítják, kivételes boldogságélményük volt.

Sőt a gonoszság és a fájdalom átélése és elszenvetése is valami hiányérzetet, a szeretet hiánya fölötti borzasztó szomorúságot jeleníti meg. Ha átélünk valamit, már az is különleges csoda, hogy egyáltalán át tudjuk élni a dolgokat és ugyanakkor borzongatóan nagyszerű, hogy a dolgok mélyén a pozitívum, az igenlés, lényegében a szeretet szólal meg.

A hit az az aktus, amelyben ezt a hívó szeretetet éljük meg. Közhellyé silányított igazság az, hogy örülni kell az élet apró örömeinek, de igazság. Mégpedig azért, mert azt mutatja, hogy az apró események is hordozzák a valóság jóindulatú arcát.

– *Eszerint hinni azt jelenti, hogy legyünk optimisták?*

– Nem. Az optimizmust a keresztény hittől elsősorban az különbözteti meg, hogy az optimizmus személytelen, a hit pedig személyes. Az optimista valamilyen személytelen törvényszerűség érvényesülésében, vagy a valószínűségek kedvező alakulásában látja a garanciát a dolgok jóra fordulására vonatkozóan.

A hívó az események mélyén szeretetteljes hívást él át, ez pedig személytől személyhez terjed. A hit tehát személyek közötti partneri viszony.

– *És ezt a személyt nevezzük Istennek.*

– Pontosan. Az Isten szó lényegében egy helyettesítő, utaló szó valamire, pontosabban Valakire, aki nem nevezhető meg. Az Ószövetségben, Mózes második könyvének harmadik részében, a harmadik rész tizedik versében nevezi Isten önmagát „Vagyok Aki Vagyok”-nak, ami lényegében azt mondja, hogy Isten valósága feltárló valóság. Istent nem lehet úgy megismerni, mint ahogy megismerjük a szabadon eső test mozgásának törvényszerűségeit. Istent csak úgy lehet megismerni, hogy ő ismerteti meg magát velünk. Az emberiség eddig úgy tapasztalta, hogy Isten minden pillanatban meg akarja ismertetni önmagát. Isten önfeltárló folyamata örök. És ennek észlelése a hit, illetve a hívás aktusa.

– *Van-e szerepe egyáltalán ezek után annak, hogy „hiszek egy Istenben, mindenható Atyában”.*

– Természetesen van. Az Apostoli Hitvallás eredeti szándéka szerint ugyanis követi az ószövetségi, bibliai hitvallások történeti-elbeszélő jellegét. Az idézett mondatnak ugyanis mindkét fele hangsúlyos, sőt inkább a második fele hangsúlyosabb. „Hiszek egy Istenben” – önmagában semmit sem jelent. A modern nyelvfilozófia kimutatta, hogy az önmagában szereplő „Isten” szó végeredményben jelentés nélküli.

Az Apostoli Hitvallás azt mondja, hiszek egy Istenben, Aki mindenható Atya. Ez utóbbi egy tapasztalatra utal. Isten úgy létezik, mint Aki az ember Edesatyja, Aki mindenható, ahogy mindenható a kisgyerek számára az apukája. Az istenhit tehát nem egy elvonatkoztatott létezésben való hit, hanem abban való hit, hogy ez az Isten mit jelent nekem. Ha megfigyeljük a Bibliában előforduló hitvallásokat, azt látjuk, hogy mindegyik egy-egy történet. Az Ószövetségben például a hitvallás az úgynevezett „történeti credó”, amely elmondja, hogy Isten megszabadította Izraelt az egyiptomi szolgaságtól. A hitvallás tehát itt nem azt mondja, hogy Isten van, hanem azt, hogy Isten mit tesz. Az Apostoli Credo fő mondanivalója is egy történet, mégpedig Jézus története. Nem Jézus mibenlé-

téről ad definíciószerű hittételeket, hanem Jézus történetét értelmezi a hit eszközével.

– *A hit tehát egyfajta „szemüveg”, amin keresztül másnak látjuk a dolgokat, mint ahogy első pillantásra tűnnek.*

– Így van. A hit érzékszerv az örökkévalóságra.

– *Az eddig elmondottak alapján nem tudom értelmes-e még megkérdezni, hogy mi a hit és a tudás viszonya?*

– Mindenképpen tisztázni kell ezt a problémát, mert számos félreértés adódik a hit és tudás összehasonlításából. Az egyik legjobb unitárius gondolkodó, Varga Béla a hitet teljesen önálló, mással nem helyettesíthető lelki tevékenységnek nevezte, ami egészen más mint az ismeretszerzés leírására szolgáló tudás. Varga Béla szerint a kettő nem hasonlítható össze, mert az, amire a hit irányul, a tudással fel nem fogható. És itt nem az a lényeg, hogy amit a tudással meg nem érthetünk, az marad a hit számára, hanem az, hogy az életünk eseményeit a tudással is kell értelmeznünk és a hittel is. Ehhez azt kell még hozzátennünk a magunk részéről, hogy a tudás kipótlására szolgáló hit, nem igazi hit, hanem ahogy Nyitrai Levente atyánkfia írta egyszer éppen az Unitárius Élet lapjain – hiedelem. A hiedelmek pedig éppen a hit lényegét, a szilárdságot, a biztonságot tagadják meg. Húsvét közeledtén egy, a feltámadásra vonatkozó példával szeretném ezt illusztrálni. Hiedelem az, ha a Húsvét reggeli elbeszélésekből az anyagi jelenést, a csodás színezőelemeket tartjuk fontosnak, és ezekből a jelentésekből akarunk teológiai mondanivalót megalkotni. A hit ezzel szemben az a bizonyosság, hogy A Mennyei Atya megmutatta, hogy Jézus nem lehet az enyészeté, az ő élete valódi élet, olyan, amelyre maga Isten mond igent. Ezt a semmi mással el nem mondható bizonyosságot egy csodás elemekkel átszótt történet mondja el, Jézus feltámadásának története.

A hiedelem tehát fogódzót keres tárgyasítható elemekben, a hit pedig a tárgyasítható elemeket úgy látja, hogy azokban Isten cselekedetét veszi észre.

Ismét csak Martin Buber idézve: a tudás a dolgokat „Az”-nak szólítja, a hit képes kimondani ezt a szót: „Te”. Ez a példa Buber leghíresebb, magyarul is olvasható „Én és Te” című művének alapgondolatából származik. Szerintem a teológiai főiskolákon kötelező olvasmánná kellene tenni ezt a könyvet.

– *Egyházunknak is van azonban Hitvallása és ezt a konfirmációra meg is tanítjuk az ifjaknak. Mi a véleménye erről?*

– Az Unitárius Egyház Hitvallása az Apostoli Hitvallásból leegyszerűsített formula. Ennek kritikáját – amivel én is egyetértek – dr. Sztankóczy Zoltán atyánkfia többször és több helyen is megadta. Én azt gondolom, hogy nem is annyira a szöveg pontosítása a kérdés, hanem annak olvasói módja. Egy ilyen hitvallás ugyanis szerintem nem tézisek kimondása kell legyen, mint mondjuk a geometria axiómarendszeréé, hanem számadás arról, hogy Isten mit és hogyan cselekedett és cselekszik az emberrel. Ez persze szövegbeli módosításokkal is jár, de a legfontosabb a szemlélet megváltoztatása. A szabadelvű protestánsok azonban éppen ezen dolgoznak.

– *Isten adjon erőt munkájukhoz. Köszönöm a beszélgetést.*

Bencze Franciska

A keresztt és a feltámadás

Pál apostol az első korinthusi levélben (1 Kor 15, 14) azt írja, hogy: Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is. A test feltámadásáról pedig ugyanabban a levélben azt írja, hogy elvettetik az érzéki test, feltámasztatik a lelki test (1 Kor 15, 53), mert a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie és a halandónak halhatatlanságba. Jézus Krisztus feltámadása a kereszthalálból már a korai keresztény közösségek hitéletének saroktételévé vált, és maradt is mind a mai napig. Az apostoli hitvallás is a test feltámadásának és az örökéletnek a hitével fejeződik be. Az evangéliumi hagyományok és az evangéliumi szövegek semmiféle kételkedést nem tükröznek ebben a vonatkozásban, sőt a legalapvetőbb bizonyosságnak vallották és írták. Az apostoli hitvallásnak az a kijelentése, miszerint Jézus Krisztus dicsőségesen újra eljön és megítéli majd mind a holtakat, mind az élőket, a korabeli keresztények közösségeiben ugyancsak határozott bizonyosságú várakozást jelentett. Az evangéliumi szerzők a saját közösségeikben élő hitből indultak ki, amikor megszerkesztették szövegeiket. A keresztény közösségek és az evangélisták hite számára Jézus Krisztus élt és közeli, újbóli eljövételét várták is és „Jövel Urunk” felkiáltással hívták, nem félve, hanem bizakodva az ítéletében. Rendszeressé vált szeretetvendégségeik keretében hitték, hogy közöttük van, amikor a kenyeret és a bort az ő emlékezetére magukhoz vették.

Az emberiség kétezer éves története tanúsítja, hogy a kereszténység szerepe időben is, térben is rendkívüli mértékűvé vált, ami Jézus Krisztus azóta is, ma is élő hatását tükrözi. Az a halálos ítélet, amellyel el akarták őt tüntetni, visszajára fordult, mert keresztre feszítése éppen a kereszténység térhódításának egyik alapkövévé vált. Nem testének feltámadása, hanem egyrészt az abba vetett hit, de még inkább az emberiségre gyakorolt hatások hordozták Jézus élő jelenlétét mindmáig és a jövőben is. Ő maga is utalt erre a János szerinti evangéliumban leírt búcsúbeszédében, hogy ha a világ őt halála után nem is látja többé, tanítványai látni fogják, mert ő akkor is élni fog közöttük és bennük. Ebben a maradandó, folyamatos jelenlétben van a feltámasztás és a mennybemenetel értelme.

A „végső idők”, a halál, a halhatatlanság, a feltámadás, az örökélet az emberi lelki és szellemvilág kiemelkedő fontosságú kérdései, amelyre csak részben adhat az ember ismeretekkel alátámasztott válaszokat (főképpen a létező világot és az emberi jelentet illetően), míg a kérdések nagy részére vonatkozóan ismereteink, tapasztalataink nem lehetnek, következésképpen a válaszok csak bizonytalanok, feltételesek, kétségesek, egymással ellentmondóak, amelyekben az emberi csalhatatlanság állítása teljesen megalapozatlan lenne. Kétségtelen, hogy a keresztény teológiák egyrészt az ószövetségi zsidóknál kialakult, másrészt a görög gondolkodásban megismert felfogásokra támaszkodnak, amelyek azonban egymással nem könnyen egyeztethetők össze. A

Bibliában a halált nem a test és a lélek szétválasztása jelenti, és a testtől teljesen független halhatatlan lélek nem a bibliai, hanem a görög filozófiai gondolkodás terméke. Minthogy Isten ura az életnek és ura a halálnak, a halál bekövetkeztében az ószövetségi hit általában Isten ítéletét látta, amelyet rendszerint valamilyen bűn büntetéseként küld Isten az emberre. Az Újszövetségben voltaképpen ugyanez a gondolkodás folytatódik, és a halált a bűn következményének tekinti. A kereszténység túlnyomó nagy részében ma is úgy fogalmazzák meg a halál jellegét, hogy az a bűn következménye, és az ember Isten szándéka szerint nem lenne halandó, ha nem vétkezett volna.

Az ószövetségi teremtéstörténet szerzőinek a világról való ismeretei nem csupán mai ismereteinkhez viszonyítva voltak nagyon megalapozatlanok, de a korabeli görögök tudásához képest is nagyon naivak voltak. Elkövezték azt a tévedést (ami egyébként ma is gyakori), hogy vallásos hitükből kiindulva vázolták fel maguknak világ- és emberképüket. Minthogy Isten tökéletes és szent, az ő hasonlatosságára teremtett ember is büntelen és örökéletű kell legyen. Minthogy pedig tapasztalni kellett akkor is a bűn jelenlétét és a halált is, a kettőt ok és okozatként egymáshoz kapcsolva, az emberi halhatatlanság elvesztésének okaként a bűnt jelölték meg, amelyet Ádám ősbűnére vezettek vissza és tőle áteredő (eredendő) bűnnek jelölték. Noha Jézus és az evangéliumok egyáltalán nem tesznek említést erről a bűnről, a kereszténység egész korai idejében kialakult az eredendő bűn tana és a megváltás olyan értelmezése, mintha Jézus Krisztus ettől váltotta volna meg az embert. Jézus az evangéliumok szerint korának emberét saját bűnösségétől akarta megtérésre, elfordulásra téríteni, hogy átmenthesse a rövidesen beköszöntő Isten országában való életre. A ma embere Isten teremtő munkáját egészen másképpen értelmezi, mint ahogyan azt Mózes első könyvének szerzői elgondolták, mert ellentétben az utóbbi statikus és befejezett ember- és világképével, ma úgy ítéljük meg, hogy Isten egy fejlődő világot teremtett, amelyben a teremtés ma is tartó folyamat. Az ember ennek a teremtő fejlődésnek legmagasabb rendű és legkésőbb kialakult tagja, aki tudatának fokozatos fejlődése során emelkedett az élővilág csúcsára. A bűn és az erény, a jó és a rossz megkülönböztetése csak gondolkodása fejlődésének magasabb szintjén alakulhatott ki.

Nem a tudásra való törekvés büntetéseként kapta a halált, de kétségtelen, hogy tudása révén jött rá arra a tényre, hogy halandó. Ez a felismerés valóban nem ad okot az örömré, de az sem tagadható, hogy fontos szerepet játszik abban, hogy életének igyekszik tartalmat adni, a rendelkezésére álló idő alatt aktívan alkotni. Az ember halála nem büntetés, hanem a fejlődés fontos eszköze, mert a generációk folyamatos váltása nélkül az emberiség fejlődése nem bontakozhatna ki. A keletkezés–létezés–elmúlás, a születés–élet–halál nem csak az emberre,

hanem az egész teremtett világra általánosan érvényes jelenség. Nem büntetés, hanem nélkülözhetetlen feltétele a teremtett világ fejlődésének. Így érthetjük ezt Jézusnál is a búzaszem példáján, amelynek földbe kell esnie és meg kell halnia ahhoz, hogy sokszoros termést hozzon (Jn 12, 24). De ugyanezt igazolja Jézus személyes halála, amely nélkül nem virágozhatott volna ki a kereszténység csodálatos fája, és nem adhatta volna két évezred olyan gazdag termését. Az ember egyedi élete az egész emberiség örökkévaló fejlődésének szerves része. Nem úgy, hogy hangsúlytalanná tenné az egyedek életét, hanem hangsúlyt ad a másokért, az egészért való élet fontosságának. Jézus ennek is felülmúlhatatlan példáját adta. Teljesen új, egyedi utat járt, amelyen végig megőrizte csorbítatlan egyéniségét és szabadságát, ugyanakkor teljesen csak másokért és sohasem önmagáért munkálkodott.

Az emberről kialakult mai ismeretek a test és a lélek tekintetében voltaképpen közelebb állnak a Jézus korabeli zsidóság felfogásához, mint a Jézus halála utáni korai évszázadokban, görög filozófiai hatásra kialakult és máig is vallott keresztény gondolkodáshoz. Ellentétben a test, a lélek és a szellem, létezésben is elkülöníthető három alkotórész feltételezésével, és ellentétben a halhatatlan léleknek a testtől független önálló létezésével, a mai gondolkodás a test és a szellem (lélek) létezését együtt, egymáshoz szervesen kötötte és egymástól elválaszthatatlan kötelékben fogja fel, mint a létezés külső formáját és benső tartalmát. Még a materialista felfogás sem cáfolja azt a felismerést, hogy az ember érzékelhető testi létezésével együtt létezik az „emberi én” és ez voltaképpen nem különbözik az emberi benső szelle-

mi-lelki tartalomtól. Ez a benső, az „én”, a szellemi-lelki tartalom egyrészt a szülőktől és ősöktől származó átöröklés útján, még döntőbb mértékben pedig a születés utáni társadalmi behatások révén formálódik. A világmindenségben az élet jelenti a fejlődés útját, és az élet fejlődése ad értelmet és célt a mindenség létezésének. Az élet, a létezés legmagasabb szintjét az ember képviseli, akinél pedig éppen a benső tartalom, a tudat fejlődésének van meghatározó szerepe. A teremtés óta a fejlődés folyamata meghozta az élet kialakulását, az élet fejlődése az ember megjelenését, az ember fejlődése a tudat, a gondolat, az értelem dinamikáját, amelyre még hatalmas

távlatok várnak. Az élet fejlődését örökkévalónak mondhatjuk, mert bár kellett lennie kezdetének, következőképpen beteljesüléssel véget is érhet, de a két végpont, az alfa és az omega közötti időtáv tartamának korunk generációi gondolkodásában nincs meghatározó szerepe. Az élet, a gondolat, a szellemi-lelki fejlődés hordozói és megvalósítói az egymást váltó generációk egyedei és közösségei. Ilyen módon minden egyed, minden egyes ember életében hordozója az örökéletnek és ezt az egyszer betöltött szerepet az egyedi halál már nem szüntetheti meg és része marad az örökéletnek.

Jézus és az evangélisták a világmindenséget és az embert még nem láthatták és nem is látták úgy, ahogyan korunk ismeri. A teremtés óta eltelt időt egészen közelinek, évezredekkel mérhetőnek vélték, és benne az embert lényegében változatlanul, az első embert pedig hozzájuk teljesen hasonlóan. Nem folyamatos fejlődésnek értelmezték az ember pályáját, hanem ellenkezőleg, feltételezték az édeni aranykort, amelybe a megváltás révén vissza lehet jutni és örökké tartóan megőrizni. Nagyon lényeges azonban azt is megérteni, hogy ők ezt a közel várható új édent, Isten országát nem valahol a földön kívül, hanem határozottan itt a földön, új, de a jelenlegit felváltó és folytató emberi társadalomban gondolták el. A feltámadás után itt a földön kerülnek ítéletre, amelyben az Emberfia lesz a bíró, az Atyától kapott hatalomnál fogva. Isten maga mindebben közvetlenül nem vesz részt, megmarad változatlanul a mindenség urának.

Az ítélet gondolata a kereszténységben általában máig fennmaradt, de az eltelt két évezred ezt sem hagyhatta változatlanul. Jézus és kora a feltámasztást és az ítéletet egészen közeli, egyszeri történés-

ként várta, amely egyidejűleg átvezet az örökélet (vagy örök kárhozat) országába. A megelőző földi életnek nincs további folytatása, az emberi történelem ebben a világban véget ér, az Isten országában pedig csak az oda bejutottak részesülhetnek a változásoktól mentes örök életben. A kereszténység végül is hamar szembe került az-

zal a problémával, hogy az ítélet, amely minden holtra és előre kiterjed, egyre beláthatatlanabb messzeségbe kerül, viszont az egyes ember halála itt van a mindennapokban. Az egyéni halál és a kollektív ítélet között nem évszázadok, hanem végtelennek tűnő idő, akár évmilliók is lehetségesek (sőt ma már a földön

Liláskék ég, zsenge, vékony, igyekvő ág.
Rügye duzzad, jövőt sejtő.
Vándormadár vonulása: belső parancs.
Magasztosabb van-e ennél?

ÁPRILIS

Kolozsvári fűvészkert sudár gesztenyefája még ötvenegyben. Derekát könnyen átölelhettem. A sorozat legkorábbi metszete.

kívüli folytatása is elgondolható). A kollektív utolsó ítélet gondolatának fenntartása és az egyéni halál megtapasztalása megérlelte a kettős, a mindenkori konkrét és a végítéletet követő második halál gondolatát. Az új katolikus katekizmus szerint a keresztény hívő a halált úgy tekinti, mint az örök életbe való belépést és a Krisztushoz való érkezést. A halál véget vet az emberi életnek és az isteni kegyelem befogadására (vagy elutasítására) csak a halál pillanatáig van lehetőség. A halált követően a halhatatlan emberi lélek mindjárt „különítélet” alá esik, amelyben vagy megkapja a közvetlen belépést az örök boldogságba, vagy az örök kárhozatra vetést (illetőleg a tisztítóhelyen eltöltendő végső tisztulás lehetőségét). Mindebből nyilvánvaló, hogy az egész múlt–jelen–jövő emberiség végső ítélete – amely majd az idők végén lesz esedékes, Krisztus második eljövételével – az egyházak és az egyes hívők számára inkább háttérbe kerül és előtérben éppen a mindenkori, egyedi különítélet áll, amelynél az életben megélt és gyakorolt szeretet jelenti a megítélés alapját.

A végső időre, a halálra és az örökéletre vonatkozó unitárius válaszkeresés egyszerűbb magyarázatokhoz jutott ugyan, de semmiképpen sem állítható, hogy ezek jobban érthetők lennének. Minthogy mindenféle tapasztalattól és ismerettől távoli kérdésekről van szó, érthető, hogy egyetlen választ sem lehet véglegesnek, bizonyosságnak tekinteni. Az unitárius megfogalmazások a testtől függetlenül és örökkön élő lélekről tanítanak, és vallják a halál utáni jutalom vagy büntetés hitét. Az emberi lélek Istenben válik az örökélet részesévé és Isten a földi élet megvizsgálásával hozza meg ítéletét a jutalomra vagy a büntetésére. Az unitárius válasz annyiban tér el, hogy nem beszél az utolsó ítéletről és a tisztítóhelyről, hanem csak az egyszeri külön ítéletről. Minthogy a külön ítélet a halál pillanatában esedékes, a jutalom és a büntetés meg kell kezdődjenek Istenben (jutalom esetén), vagy Istentől kárhozatra juttatva (büntetés esetén), ami ki nem mondottan ugyan, de a mennyország és a pokol valamiféle létezését is feltételezi. A testi feltámadásról való hallgatás önmagában még nem ad megoldást, hiszen a feltámadt testet már Pál apostol is csak „szellemi testnek” állította, aminek lényege az emberi egyed, a személyiség, az „emberi én” továbbélése az örökkévalóságban.

A tudni és hinni, a hinni és érteni viszonya ezekben a „végső” kérdésekben érthetően aligha vezethetnek végérvényes válaszokhoz. Amit a tudás elérhet, az legfeljebb a minden élőre elérő halál bizonyossága. Ezen a bizonyosságon túl a világról és az emberről való ismereteink alapján még az is megalapozottnak vehető, hogy a mennyország, a pokol, a tisztítóhely

valóságos térbeli és az emberi világon kívüli létezése, úgyszintén az ezeket benépesítő lények (angyalok, ördögök stb.) léte nem illeszthető az emberi ismeretek, a tudás keretébe. Nyilvánvaló, hogy a transzcendens létezés része az ember hitvilágának, mégis szükséges, hogy az ne ellenkezzék az emberi értelemmel, tehát ne érthetetlenül épüljön be a hitbe. A vallásos hit kifejezetten a transzcendens létezésre irányul, amely nem lehet egyszerűen a képzelet szüleménye, hanem olyan létező, amely nem számításokkal és kísérletekkel igazolható. A földön kialakult bioszférán belül az élet fejlődése az egész emberiség gondolatvilágát, tudatát is összefüggő egységgé (tudat-, gondolatszférává, noo-szférává) szervezte, amely ugyanúgy él, fejlődik, gazdagodik, mint a bioszféra emberi szereplője. Az ember születésével nem csupán a bioszférába, a testi életbe lép be, de a biológiai úton vele együtt született lélek ennek a tudatszférának részesévé válik. Ennek a szférának az emberi tudásvilág és az emberi hit- és erkölcsvilág egyaránt tartozéka; ebből gazdagodik és ezt gazdagíthatja az egyes ember egész biológiai élete során, ha életét, érzelmeit és cselekedeteit a szeretet, az emberi szolidaritás és a világ Ura, Isten iránti szeretet irányítja és tölti el. A halál lezárja a bioszférában megvalósult életet, de a tudat, a lélek, a gondolat transzcendens szférájában a már egyszer létezett emberi élet örökre megmarad és attól függően, hogy betöltötte-e a szeretet törvényét és hordozta-e az Istenhez tartó emberi fejlődést vagy pedig szembeszegül vele, lehet ez az öröklét üdvös vagy kárhozatos, jelentheti a mennyországot vagy a poklot.

KISLEXIKON

A hit a bibliai nyelveken

HÉBER

Emunah: szilárdság, tartósság, megbízhatóság, állhatatosság, biztonság.

Batah: bizonyosság, bizalom, hűség.

GÖRÖG

Pisztisz: bizonyosság, bizonyíték, kereskedés, hiteles volta valaminek.

Pepoita: bizalom, bizakodás egy másik személyben.

HELYESBÍTÉS

Legutóbbi számunkban Dr. Sztankóczy Zoltán „Ferenc József Kátéjának metamorfózisa” c. cikkéből sajnálatos kihagyás történt. Hibánkat nem menti, hogy a szöveg a kimaradt rész nélkül sem értelmetlen.

A 10. oldal első hasáb 18. sorában kezdődő szöveg helyesen a következő (a kimaradt rész kiemelve): ... „Jól ismert, hogy a nyugati hagyományos (ortodox) kereszténység *egyenlő hangsúlyt helyez Jézusnak mind valóságos emberi, mind pedig valóságos isteni természetére. A keleti ortodox kereszténység Jézust a mindenség Ura-ként, Pantokrátorként úgy vallja valóságos Istennek, hogy valóságos emberi természete alig kap figyelmet.*”

Olvasóinktól és a szerzőtől elnézést kérünk.

Pauliny Tamás

A Fény Hangjai

Az ember megállt a Fehér Fény Kapujában,
és így könyörgött:

– Tudom, hogy hallasz, Te, aki Én vagyok,
hát tedd meg akaratom,
hogy kiirtsd belőlem a vágyat,
ami ellenemben hatalomra tör,
hogy kiirtsd belőlem a félelmet
és a hazugságokat,
amik véretem veszik,
hogy Én és Te, aki Én vagyok,
a Fehér Fény Kapujában
Egyek lehessünk.

És megszólaltak erre a Fény csendes hangjai.

– Én, aki Te vagy, azt válaszolom:
csak magadat kell hallanod,
hogy meghalld a választ,
mert ha akaratom szerint teszek,
nem irthatok ki belőled
sem vágyat, sem félelmet,
sem más karmos béklyót,
mert nem lennének,
ha őket Te nem Akarnád,
mert Tiéd a Változás gyönyörű adománya,
és Tiéd a lépés, ami Hozzám vezet,
hogy Te és Én, aki Te vagy,

Hamvas Béla

Scientia sacra

(részlet)

90.

Az igazság szelleme Jézus személyes lényéhez kötött képesség. De Jézus ezt a képességet átadhatóvá és mindenki számára gyakorolhatóvá tette. A Szent Szellemet az ember számára megnyitotta. A kereszténység a felső és az alsó erők összekötésébe való beavatás. Megérteni, hogy nincsen külön sem sötét sóvárgás, sem világos értelem, hanem az első természet éjszakájából szüntelenül kigyulladó fény. Az első természet átváltása szellemmé. Egyszerűbb szóval realizálás. Mert valóság csak az, ami megmarad. Ami pedig megmarad, az a szellem. A felsőt az alsóban, az alsót a felsőben jelenlévővé tenni. Istent belevinni az emberbe és az embert belevinni Istenbe.

Hamvas Béla

Scientia sacra

(részlet)

54.

Az Istenember ítélet, nem gondolataink és tetteink és szavaink, vagy életünk egésze, hanem lényünk fölött. Az Istenember az embernek teljes megvalósulása. Mindaz, ami az ember életében igaz és teljesült, korra, világnézetre, népre, pszichológiai motívumra való tekintet nélkül, mint egyetemesen és véglegesen megfogalmazott emberi, csak az ő mértéke szerint az. Nem aszerint, amit mondott, vagy tett, nem élete, példája, hanem lénye szerint. Társadalom vagy állam, egyén vagy család, mű, tett vagy eszme, csak hozzá képest lehet igaz. Mindaz, ami nem sikerült, hozzá képest bukás, vagy töredék, gyalázat, ostoba, vagy tévedés. Mindaz, ami eltér, tőle tér el, ami vétek, hozzá képest az, megkerülése és elárulása, és őt sérti. Nem tudomást szerezni felőle nem korlátoltság, hanem mulasztás. Letagadni reménytelen kísérlet. Jézus az Istenember azonosságának megvalósulása.

a Fehér Fény Kapujában
Egyek lehessünk.

És az ember felnézett akkor
bele a Fénybe, és azt kérdezte:
– Te, aki Én vagyok,
milyen végtelen Isten
fényét tükrözöd szemembe,
van-e Vég és végső Tükrözés,
van-e egy örök Ige a szavak léte fölött,
s az Útnak vége van-e?

S a Fény szelíd hangjai megválaszoltak erre is:

– Ha nem látod, lásd,
milyen végtelen Isten fényét
tükrözöm szemedbe,
lépj közelebb,
hogy tükrömben megismerd az Istent,
hogy Magadat végre
megismerd a Fényben,
mert csak Te tükrözödsz
és az Ige, ami Örök,
mert az Utak
a Fehér Fény Kapujából indulnak,
és oda térnek vissza,
mint a Kérdések és a Válaszok is.

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL

A szabadságharc három unitárius résztvevője

Az 1848-as magyar szabadságharc egy újabb, jobb és igazságosabb élet alapjait kívánta megvetni. Az elnyomó hatalmak katonai összefogása a szabadságharc elbukását eredményezte. A küzdelemnek voltak olyan egyéni résztvevői, akiknek sem előéletéről, sem a szabadságharcban való részvételéről, sem pedig utóéletükről egyáltalán nincs, vagy csak kevés tudomásunk van.

Az Unitárius Élet múlt évi márciusi számában, néhány ismert unitárius résztvevő közül bemutatunk húsz atyánkfiát, akiknek a szabadságharcban való részvételük – ha csak néhány mondat erejéig is – de megörökítést nyertek az előző korok egyházi irodalmában. Most a 150-ik évfordulón ezek közül három emlékét elevenítjük föl és mutatjuk be olyanképpen, hogy azok, mint életművek, a múltra való emlékezés mellett a jövő élni akarását is szolgálják.

Az 1848-as szabadságharc egyik kevésbé ismert erdélyi unitárius résztvevője **Szigethy Csehi Miklós** volt.

Nevével az unitárius irodalomban nem találkozunk. Igaz, még adósok vagyunk egy átfogó irodalom megjelentetésével, ahol Szigethy Csehi Miklós is elfoglalhatja az őt megillető helyet. Itt azonban a szabadságharc egyik unitárius résztvevőjeként kívánunk róla megemlékezni, mintegy bizonyítandó, hogy egyházunktól sem állt távol sem a szabadságharc küzdelme, sem elbukása, sem annak következménye.

Szigethy Csehi Miklós élete alig-alig ismert. A legtöbbet Orbán Balázs írta róla „Torda város és környéke” című, 1889-ben Budapesten megjelent munkájában, ahol „Torda nevezetesebb emberei” cím alatt mutatta be a családot, illetve annak a szabadságharcban résztvevő tagjait.

1904-ben az Unitárius Közlönyben, a 102-ik oldalon névtelen cikkíró tollából olvashattunk Szigethy Csehi Miklósról, akinek életét az író csak dióhéjban mutatta be.

1917-ben Kacziány Géza „A magyar memoire irodalom 1848-tól 1914-ig”, a múlt egy részét megörökítendő, azt a Szigethyt mutatta be, aki a legendás „vörössapkás” zászlóalj viselt dolgait vitte az olvasóközönség elé.

1983-ban, a szabadságharc után 135 évvel, Bona Gábor gyűjtötte össze a szabadságharcban részt vett tábornokok és törzstisztek névsorát és itt emlékezett meg – szintén lexikonszerű rövideggel – Szigethy Csehi Miklósról.

A múlt évben az Unitárius Életben „Unitáriusok az 1848-as szabadságharcban” cím alatt találkozunk Szigethy Csehi Miklós nevével, de részletesebb bemutatásával és értékelésével csak most foglalkozunk.

Szigethy Csehi Miklós 1824-ben született a vallásszabadság kimondásáról híres Tordán.

Apja Szigethy Csehi Sándor Torda kétszeri főhadnagya volt (ma polgármesteri tisztségnek felel meg). 1849 őszén kijárta Dieck orosz parancsnoknál a polgárőrség fölfegyverzését, ezzel akadályozva meg a város kirablását és fölgyújtását.

Anyjának mindössze neve ismert: Kőszeghy Mária volt.

Iskolai tanulmányait a tordai unitárius algimnáziumban kezdte és a kolozsvári főgimnáziumban folytatta, majd a karánsebesi katonai iskolában végzete be. A katonai tanfolyam elvégzése után az Orláton székelő XIII. számú ezred őrhelyén jelentkezett szolgálattételre (1843), ahol 1846-ban hadnagyként a kudsiri IV-ik századhoz osztották be.

Az osztrák vezető katonai körök magyarelles magatartása miatt Szigethy kérte a minisztérium által újjászervezett honvédségbe való áthelyezését, de ezt megakadályozandó, az ezredparancsnokság a vulkáni szorosba küldte, egy ottani őrség erősítésére.

Innen egy hónap múlva Hátszegre rendelték a hunyadvármegyei katonai parancsnok, Riebel őrnagy mellé. Áthelyezési ügyének intézésére Csehi Kolozsvárra utazott, ahol a XI. honvédszászlóalj őrnagya, főhadnagyi ranggal a IV. századot bízta Szigethy kezére.

A szebeni visszavonulás alkalmával Bem seregének III. századát a századossá előlépetett Szigethy vezette. Részt vett abban a piski hídnál lefolyt csatában, amely döntött Erdély sorsa felett. Nagyszeben bevétele után mint zászlóalj-parancsnok vett részt Gyulafehérvár ostromában, és mint őrnagy vezette a XI. zászlóaljat a Bánátba. Majd Fehértemplom elfoglalása és Puchner csapatainak visszaszorítása következett. A Bánátból visszatérve Erdélybe, Kemény Farkas havasok elleni expedíciójában vett részt, mely után a Borbándon levő hadosztályt bízták kezére.

Az orosz betöréskor Szigethy előbb Szászsebesre, majd innen Szebenbe indult, de Szerdahelynél találkozott a csatát veszített Bessel. Bem zászlóalja Déva felé húzódva Szászsebesnél ismét vereséget szenvedett. A sereg roncsa Lesneken értesült Görgey világosi fegyverletételéről, ahol a tisztikar őt bízta meg a fegyverletételi tárgyalásokkal. A dévai fegyverletételnél az oroszok biztosították a személyi és a vagyoni sértetlenséget, de az osztrákok nem tartották be. A tiszteket Nagyszebenbe hurcolták. Szigethyt 1850. június 14-én kötél általi halálra ítélték. Az ítéletet később átváltoztatták 16 évi vasban töltendő várfogságra. Kufstein várába vitték, ahonnan hét év múlva, 1857-ben kegyelem folytán szabadult.

A fogságból hazatért, megnősült. Feleségül vette Velits Lajos gyógyszerész Lujza nevű lányát. Házasságuk nem tartott sokáig, feleségét egy év múlva elragadta a halál. Ezután másodszor is megnősült, 1860-ban Kelemen Benjámint szucsági birtokos Katalin nevű lányával kötött házasságot.

Szigethy Szucságon 1869-ig gazdálkodott. 1869-ben a honvédség újbóli szervezésekor kinevezték a szolnok-dobokai XXXII. zászlóalj őrnagyává. 1871-ben a kolozsvári XXX. zászlóalj parancsnoki tisztét töltötte be. 1877-ben ment – ezredesi rangban – nyugdíjba.

1849-ben a harmadosztályú katonai érdemrenddel tüntették ki. Szigethy Csehi Miklós katonai pályafutása után irodalmi hajlamainak hódolt. Ismert munkája „Adatok a XI. zászlóalj történetéhez” címet viselte. A munka Kolozsvárott, 1868-ban név nélkül került kiadásra. A szerző kilétét Szegedi Maszák Hugó, a szabadságharcban enyedi diákként résztvevő, későbbi festőművész tárta föl, és Kacziany Géza író közölte a nyilvánossággal.

A munka Inczédi Samu őrnagy híres „vörössapkás” zászlóaljának történetét ismertette – keletkezésétől föl-oszlatásáig. Az emlékirat azért nagy jelentőségű, mert egyik forrása az erdélyi hadviselésnek. A szerző leírta a piski-híd körüli csatát, az osztrákok cselvetését, Bem törököknél tett látogatását és több olyan kevésbé ismert epizódot, mely teljesebbé tette a szabadságharc lefolyásának történetét.

Szigethynek az egyházhoz való viszonyáról nem sokat tudunk. Az Unitárius Közlöny szerint szucsági birtokán gyakori vendége volt Ferencz József püspök és Nagy Lajos főjegyző, akik családjukkal együtt többször élvezték a család vendégszeretetét.

1904. május 13-án fejezte be életét. A 80 éves, jó erőben levő Szigethyt séta közben szélhűtés érte (agyvérzés), amely pillanatok alatt kioltotta életét. Szucságon temették az egy évvel azelőtt elhunyt második felesége mellé. Koporsója felett imát Ferencz József püspök mondott. A sírnál az öreg honvédek nevében Nagy Pál számtanácsos búcsúztatta.

A szabadságharc másik unitárius résztvevője, az akkori árkosi tanító, két forradalomban is résztvevő **Árkosi Mózes** volt.

Az utókor – beleértve egyházunkat is – Árkosit sem igyekezett megismertetni a nagy nyilvánossággal. A Keresztény Magvetőben (1886)

Boér Lajos állított nevelői munkásságának és a 48-as szabadságharcban való részvételének emléket, majd Szinnyei József emlékezett meg róla „A magyar írók élete és munkái” c. 1890–1914-ig megjelent könyvében, – mint a korabeli emlékirók egyikéről. Bár a Keresztény Magvető a „gyász hírek” rovatban, egyetlen mondatban megemlíttette a nevét, és hogy személyét is pontosítsa, szólt a szabadságharcban való részvételéről és fogságáról is, de a korabeli helyi egyházközségi és köri jegyzőkönyvek följegyzéseiből többet tudhatnánk róla, hiszen az

első fogságát követő időtől lelkeszi szolgálatot végzett.

Árkosi, akiről Boér azt írta, hogy „nem volt valami történelmi alak”, Bözödön született, Árkosi Mihály akkori bözödi lelkesz-esperes és Koncz Ágnes gyermekeként.

A székelykeresztúri al- és a kolozsvári főgimnáziumban folytatott tanulmányai után két pálya, a tanítói és a papi között választhatott. Ugyanis a 20 éves ifjút egyszerre hívták meg Csehétfalvára papnak és Vargyasra tanítónak. Mivel a korabeli egyházi szolgálattelvők, ha nem keríthettek szert külföldi tanulmányútra, pályájukat tanítósággal kezdték, és csak előléptetesként töltötték be papi állást. Árkosi a két lehetőség közül a ranglétra alsóbb fokát választotta, és az akkori „iskolamester”-nek mondott nagyajtai tanítói állást fogadta el, ahol 1836-tól 1843-ig tanított. Itt alapított családot. Felesége Darkó Rozália volt, aki férjét hét évvel előzve meg, 1879-ben távozott az élők sorából.

Az 1848-as szabadságharc kitörése Árkosi Mózes az árkosi tanítói állásban találta. Egy Sepsiszentgyörgyön tartott népgyűlés szónokaként az a vád érte, hogy csak buzdít és a harcba másokat küld. Ezen fölháborodva azonnal fölesküdtött honvédnek. Főhadnagyi rangig emelkedve, Hild őrnagy zászlóaljában küzdötte végig a szabadságharcot. A bukás után a sepsiszentgyörgyi osztrák katonai hatóság bíróság elé állította, de alacsony rangja miatt szabadon bocsátotta.

Míg Árkosi a szabadság védelmében a harctereket járta, üresen levő tanítói állását betöltötték. Ezért hazatértek a fiatalfalvi egyházközség lelkeszi állását foglalta el. Itt szolgált 1850-től 1852-ig.

A történelemből ismert, hogy a szabadságharc leverése után külföldre menekült emigránsok, élükön a komá-

romi várvédők egyik volt tisztjével, Makk József ezredessel, az osztrák elnyomás ellen újabb felkelést szerveztek. 1851-ben, az akkor Törökországban tartózkodó Kossuth jóváhagyásával, egy titkos mozgalmat hívtak létre, amely egy újabb összeurópai forradalom erdélyi részét képezte. A székelyföldi szervezetet Török János marosvásárhelyi tanár építette ki, de a szervezkedést elárulták. 1851 őszén, a szüreten való részvétel ürügyén Balavásáron megjelent forradalmárokat letartóztatták, Szébenbe vitték, és az ott fogdává átalakított Bruck-

Petőfi Sándor

Megint beszélünk s csak beszélünk...

Megint beszélünk s csak beszélünk,
A nyelv mozog s a kéz pihen;
Azt akarják, hogy Magyarország
Inkább kofa, mint hős legyen.

Dicsőségünknek kardja! csak most
Készültél s már a rozsdá esz.
Meglássátok, maholnap minden
Az ó kerékvágásba' lesz.

Úgy állok itt, mint a tüzes ló,
Mely föl vagyon nyergelve már,
S prüsszögve és tombolva ott benn
Fecsegő gazdájára vár.

Nem a tettek terén fogok hát,
Mint egy csillag lehullani?
Megfojtanak majd a tétlenség
Lomhán ölelő karjai?

S nem lenne baj, ha magam volnék,
Hisz egy ember nem a világ,
De ezer és ezer van, aki
A zablán tépelődve rág.

Óh ifjaink, óh én barátim,
Ti megkötött szárnyú sasok,
Láng a fejem, jég a szívem, ha
Végig tekintek rajtatok!...

Föl, föl, hazám, előre gyorsan,
Megállni fél úton kívánsz?
Csupán meg van tágítva rajtad,
De nincs eltörve még a lánc!

nenhal féle szállodában – vasra verve – fogságra vetették.

A katonai bíróság több társával együtt őt is halálra ítélte, majd az ítéletet holtig tartó, vasban töltendő várfogságra változtatva, Josefstadtba vitték. Árkosi az újabb „királyi kegyelem” folytán egyidőben nyerte vissza szabadságát a Kufsteinben szenvedő Szigethy Csehi Miklóssal. Otthon a bözödi egyházközség hívta meg papjának, ahol 16 évet szolgált. Ezen idő alatt fölépítette a leégett papi és tanítói lakást, és újrafedette a templom tornyát. Árkosi szívét a Josefstadtben eltöltött hat esztendő annyira megviselte, hogy fellépett szívbetegsége miatt, 16 évi bözödi szolgálata után, kénytelen volt nyugdíjba vonulni. Nyugdíjasként még 13 esztendeig élt. 1886. január 19-én szívroham érte. Estében fejét a kőlépcsőbe verte és szörnyethalt.

Árkosi bözödi papsága idején leírta egyházi beszédeit, de azok nem kerültek kiadásra. Nyugdíjas korában megírta fogságának történetét, amely az 1886. évi Székelyegyleti Naptárban került az olvasóközönség elé.

Van még egy, a már említettektől eltérően nem Erdélyben, hanem az akkori magyarországi részen élt, az Unitárius Egyházhoz 1886-ban csatlakozott atyánkfia, **Xantus János**, akinek nemcsak a szabadságharcban való részvétele, de egész élete méltó az unitárius 48-as szabadságharcosok közötti megemlékezésre.

Xantus János 1825-ben a Somogy megyei Csokonán született, ahol apja a Széchenyi család jogtanácsosa, birtokainak kezelője volt. Maga a család Görögországból a XV. században vándorolt Erdélybe, ahol nemességet kapott.

Xantus János, a somogyi aljegyző, aki Pesten köz- és váltóügyvédi vizsgát tett, a pesti események hatására állt be tüzérnek. Részt vett a pákozdi csatában, majd a komáromi várórségben szolgált. Innen került a 46-dik gyalog zászlóaljhoz, melynek főhadnagyaként Érsekújvárnál elfogták és előbb Pozsonyba, majd Königrätzbe vitték. Königrätzben besorozták közkatonának, de anyja közbenjárására megszabadult. Hazatérő útjában Drezdában kapcsolatba lépett az ottani emigránsokkal. Ezért ismét fogságra vetették, majd besorozták az előbbi, akkor Aussingben állomásozó osztrák ezredbe. Innen 1850-ben megszökött és Németországon, Belgiumon, Franciaországon és Anglián keresztül Amerikába távozott.

Az otthon közigazgatási pályára szakosodott Xantus Amerikában előbb fizikai munkával kereszte meg kenyerét. 1852-ben a vasútépítő társaságnál rajzoló munkakörben helyezkedett el, és részt vett a Saint-Louisból Kaliforniáig vezető, az indián területet átszelő vasút építésében. Innen előbb New Orleansba került, ahol az egyetemen nyelvet tanított, majd Texasban, a Quadeloupe folyó mellett próbált új otthonra lelni. 1855-től tértani rajzolóként részt vett a kormány – Kansas területének fölmérési – munkálataiban, ahol a kamacs indiánok földjén a Canadián folyó mellékágait térképezte föl. 1857-ben, mint a tengerészeti mérnök-kapitánya, a Csendes óceán tanulmányozásában vett részt. Felfedezett 89 szigetet és zátonyt.

1861-ben hazatért Győrbe, magával hozva a Nemzeti Múzeum számára 500 kitömött madarat.

1862 nyarán visszament Amerikában, ahol Washingtonban a tengerészeti minisztérium titkáraként, majd, mint mexikói konzul dolgozott. Mexikónak a franciák általi leigázása után Peruban élt. 1864 júliusában aztán végképp hazatért.

Itthon, rövid tátrafüredi és marosvásárhelyi tartózkodás után, beutazta Erdélyt és Törökországot. 1865-ben a pesti városi tanács által adományozott 31 holdnyi területen megnyíló Állatkert igazgatására kapott megbízást. 1868-ban részt vett a múzeum gyűjteményét gyarapítandó keletázsiai expedícióban. Feltérképezte Borneoban a Batanglupor folyót és mellékágait.

1872-től a Nemzeti Múzeum vezetőjeként kiállításokat rendezett. Részt vett tudományos intézetek és földrajzi társaságok munkájában. Munkásságát a tudományos világ nagyra értékelte. A Magyar Tudományos Akadémia és a philadelphiai Akadémia, az amerikai Filozófiai Társulat, a bostoni Athaeneum, a budapesti Állat- és Növényhonosító, a magyar Földrajzi Társaság és a német Természettudományi Akadémia tagjai közé sorolta. Nevéről 24 állatot és 2 növényt neveztek el.

Xantus Jánosra mi a 48-as szabadságharcban való részvétele miatt emlékezünk, de érdemes személyére fölfigyelni a tudomány érdekében végzett munkássága miatt is. Amerikában és Keleten végzett felfedezései mellett, itthoni munkássága sem hagyható figyelmen kívül. Neki köszönhető az Állatkert létrejötte, mint ahogy ő volt a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának és állattárának megalapozója is. A múzeum gyűjteményét 172 000 tárggyal gyarapította.

Hatalmas irodalmi tevékenységet fejtett ki. Több önálló magyar nyelvű kötetén túl idegen nyelven 33 munkája jelent meg. Közzétett összes munkáinak száma meghaladta a 220-at. Arcképét több lap is megörökítette.

Xantusnak az egyházhoz való viszonyáról nem sok ismeretünk van. Olykor megjelent a Koháry utcai templomban és az egyházközség rendezvényein, de az egyházi életben aktív szerepet nem vállalt. Unitárius nézeteit a tudományban fejtette ki, annak fejlődését és népszerűsítését szolgálta.

Életét a tartós idegfeszültség és a betegség lassan felőrölte. Az Adriai tenger melletti gyógyüdülésből elborult elmével érkezett haza. Súlyosbodó betegsége miatt ágyhoz kötött betegként 1894. december 13-án, hajnalban fejezte be életét. A Kerepesi temetőben Deák Ferenc sírjával szemben helyezték örök nyugovóra.

Xantus emlékét az utókor megőrizte. Életét elsősorban munkássága őrzi. 1996-ban a Duna TV 3/4 órás dokumentumfilmben mutatta be amerikai felfedező útját és az indiánokhoz való viszonyát. Emlékére Budapesten a XIV. kerületben utcát neveztek el.

A szabadságharc három unitárius résztvevőjének emlékét idézve álljanak itt Xantus János – mindhármukra vonatkozó, az utókorhoz intézett – szavai: „Lehetetlen, hogy elfeledhessen engem, aki azt oly hévvel, oly ragaszkodással és oly fiúi kegyelettel imádom, kinek szíve a reá nehezült csapások alatt vérzett: lehetetlen, hogy a haza elfeledhesse hű fiát.”

Kelemen Miklós

Látni és láttatni

(Egy most megjelent unitárius munka alkalmából)

A fenti cím egy olyan szabály, amely azon túl, hogy a biztonságra figyelmeztet, mindennapi életünk egyik útmutatója is.

Egyházi életünkre vonatkoztatva, bizonyára többen vagyunk, akik érdeklődést váltunk ki, amikor beszélgetés közben unitárius vallásunk kerül szóba.

A fenti hasonlatnál maradványként a kérdés, hogy mennyit teszünk azért, hogy egyházunk múltjáról, életéről kellő ismeretet szerezzünk és azokat „láthatóvá” is tegyük?

Hírvivőnk a média és minden nyomtatásban megjelenő, hiteles dokumentáció tartalmánál fogva elősegítheti, hogy a legszélesebb nyilvánosság előtt is elfoglaljuk méltó helyünket a magyarországi történelmi egyházak sorában.

Az Unitárius Élet 1977 óta közli Kelemen Miklós lelkész unitárius elődököt bemutató írásait és a METEM kiadásában az „Unitárius egyház története a mai Magyarország területén” című, most megjelenő tanulmánya is e laphoz kötődik. 1996-ban, a Millecentenáriumra készülve, az Unitárius Élet főszerkesztője a lap néhány munkatársával ünnepi kiadvány felől értekezett. A megbeszélésen három felajánlás történt, de csak Kelemen Miklós lelkészé készült el, ki a mai Magyarország területén lévő Unitárius Egyház történetét dolgozta föl. E munkát a METEM jelentette meg, a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok kiadványa 9. évfolyama 1-2. számában, majd különnyomatként ez év februárjában.

A METEM a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség rövidítése, amely 1988-ban jött létre azzal a céllal, hogy egy, a magyar egyház ezeréves történetét átfogó mű összeállítását hozza létre. Az időközben születő részeredmények publikálására, Évkönyv jelleggel 1993-tól jelenik meg a Magyar Egyháztörténeti Vázlatok c. kiadványa, az egyetlen létező magyar egyháztörténeti folyóirat, amely vallási és felekezeti megkülön-

böztetés nélkül feladatának tekintti az ezerszáz éves magyar múlthoz kötődő egyháztörténet bármely témájának közlését.

Az említett tanulmány írójától tudom, hogy három évtizede foglalkozik unitárius egyháztörténeti munkával, mely nála családi hagyomány. Nagybátyja, Kelemen Lajos történettudós, a kolozsvári Unitárius Kollégium volt tanára, az erdélyi egyház főgondnoka, bekövetkezett haláláig több kötetnyi tanulmányt írt. Kelemen Miklós diák kora óta foglalkozik írással. Nyert országos pályázatot is. Mint lelkész, kezdetben „Az evangélium fényénél” című sorozat keretében teológiai jellegű munkákat írt az Unitárius Életbe.

Egyháztörténeti kutatásait egy majdhogynem véletlen felfedezés nyomán kezdte a 60-as években, még hódmezővásárhelyi lelkészsége idején. Történt, hogy az ünnepi könyvhéten megvette a „Régi magyar filozófusok a 15–17. században” c. kis tanulmánykötetet, amelyben legnagyobb meglepetésére egy olyan unitárius nézeteket valló filozófusra bukkant, akiről még teológiai tanulmányai során sem hallott. Dudits András, volt pécsi püspökről van szó, akit életrajzírója a „legtisztább, legracionálisabb protestáns felekezet, az unitarizmus harcos úttörői” közé sorolt. Meg kívánván ismerkedni ezen még ismeretlen XVI. századi unitáriussal, információért az egyház akkori püspökéhez fordult, de nem hogy szakmai segítséget, de még bátorító szavakat sem kapott. A kutatást úgynevezett autodidakta módon végezte, lelkészi hivatása teljesítése és a megélhetést biztosító egyéb munkái mellett. A szegedi JATE Könyvtárától a krakkói Jagelló Egyetemig vezették kutatásának szálai, melynek megküldött, Dudits munkáit tartalmazó mikrotekercsét napjainkban ültetik át nyelvünkre, s amelynek többször ismétlődő mondata ez: „Unus deus est.” (Egy az Isten). Ettől kezdve Kelemen Miklós érdeklő-

dése úgy terjedt, mint a hullámok, a tóba dobott kavics körül.

A jelenben Kelemen Miklós folyamatosan gyűjt minden unitárius vonatkozású adatot, információt, és az évek során feltárt és feldolgozott anyagot rendezte kiadás alá. Ezek között van egy „Unitárius Pantheon”, – „Az Unitárius Egyház Bibliográfiája 1568–1950-ig” – Gál Kelemen kétkötetes munkájának átdolgozása a kolozsvári unitárius kollégium történetéről, ellátva névmutatóval és a latin kifejezések értelmezésével.

Több kiadó érdeklődik „A Magyarországi Unitárius Egyház Bibliográfiája 1922–1998-ig” és a „Felosztott unitárius irodalom” című munkája után. A Heltai Kiadó adja ki Enyedi Györgyről készült tanulmányát és a METEM „A Budapesti Unitárius Egyházközség története” című kis munkáját. Az idei könyvhétre jelenik meg, ugyancsak a METEM kiadásában „Unitárius kis lexikon”-ja, mintegy 2000 címszóval.

Amint Kelemen Miklós lelkész mondja, lelkészi és egyháztörténeti munkája szorosán összetartozik. A kettő elválaszthatatlan, hiszen vallásunkat az elődök ismerete és tisztelete nélkül nem teljesíthetjük ki. Vallja egy 1928-ban kelt jegyzőkönyvi határozattal, hogy „az előállott új nemzetközi jogi helyzetben is az ősi erdélyi közös egyházalkotmány az az alap, amelyen megállani, a hithűségnek szigorú követelménye és fentmaradásunk egyetlen biztosítója”. Ennek szellemében készül egyházi beszédeire is, rendszeresen megemlékezve az egyház nagyjairól.

A kecskeméti szórványgyülekezet tagjaként e sorok írója is abban a szerencsés helyzetben van, hogy hallhatja ezen prédikációkat, amelyek valóban visszatükrözik a gazdag kutatómunkát is.

Sz.-né K. Zs.

Hírünk a nagyvilágban

Nemrég a kezembe került egy német unitárius kiadvány, az „Unitarische Blätter”, amely egy ottani gyülekezet lapja.

Örömmel fedeztem fel benne egy Erdélyről szóló cikket. Fénykép is tartozott hozzá, nevezetesen Torockó régi, jellegzetes házait ábrázolta.

Végigolvastva a cikket, kiderült, hogy egy német csoport kirándulást szervezett Erdélybe, az unitarizmus szülőföldjére. Az utazás résztvevőit elbűvölte az ottani táj szépsége, a különleges népművészet, az emberek kedvessége és a szívélyes vendéglátás. Csupán egy dolgról nem tesz említést a szerző: Erdélyben nemcsak románok élnek, hanem mintegy kétmilliónyi magyar és még ma is néhány ezer német, (főleg szászok, de svábok is) ezenkívül ne feledkezzünk meg a szerbekről és a szlovákokról. Mi tiszteljük a román lakosságot. Ugyanakkor Erdélyt több nemzet tette híressé. E vonatkozásban igen jelentős szerep jutott a magyarságnak. Ami pedig az unitárius vallást illeti, erdélyi gyakorlóit szinte kivétel nélkül a mi nemzetünkhöz tartoznak. A cikkből az is kiderül, hogy e német csoport megfordult Ádámoson is. Nem vitatjuk, hogy találkoztak román emberekkel, akikkel barátságot kötöttek. Ugyanakkor e településről is tudatosítanunk kellene – mindenféle hátsó szándék nélkül.

Mindnyájunk számára fontos, hogy a világban minél többet tudjanak és minél hitelesebb képet kapjanak rólunk. A „Népek Hazájának” sokszínűségéhez nemzetünk eddig is komoly mértékben járul hozzá és reméljük, hogy ez a jövőben is folytatódik. Elsősorban szellemi eredményeinkkel emelkedünk ki. E „vagyon” egyik legértékesebb „kincse” az unitarizmus. Bár lélekszám tekintetében kisegyháznak minősülünk, több, mint 400 éves történelmünk alatt nem kevés kiváló személyiséget adtunk a világnak. Dávid Ferenc, a reformáció egyik leggerincesebb alakja volt. Inkább vállalta a dévai vár börtönében a fogságot, mintsem visszavonta volna megállapításait. Nagyjaink sorát még sokáig folytathatnánk, ezúttal csupán néhány nevet említenék meg: Berde Mózes, Balázs Ferenc, Kelemen Lajos, Gelley József. A ma élők közül a Sepsiszentgyörgyön élő Farkas Árpádot emelném ki.

Engedjék meg, hogy a továbbiakban Torockóról szóljak egy-két gondolatot. A település történetét és néprajzát Orbán Balázs által ismerjük („A Székelyföld leírása”). Szinte mindnyájan olvastuk Jókai Mór: Egy az Isten c. könyvét. Sokunk a kezébe vette Ignác Rózsa: Torockói gyász c. regényét is.

Értesüléseink szerint hamarosan újra kiadják Vaskenyér c. alkotását.

Az elmúlt nyáron jómagam is meggyőződhettem Torockó egyedülálló szépségéről. Igen hálásak vagyunk Rázmány Csaba tiszteletes úrnak, hogy társasutazást szervezett a Pestszentlőrinci Gyülekezet tagjai és más érdeklődők számára. E kirándulás keretében a szóbanforgó csodálatos vidékre is eljutottunk. Az eső ellenére is igen mély benyomást keltett bennem a táj. Végignézhettem a helyi múzeumot (értékes vasbányászati és népművészeti gyűjteménnyel rendelkezik), láthatam (igaz távolról) a Székelyköt (valaha itt is magasodott egy Thoroczkay-vár, amelyet Orbán Balázs „Székelyvár”-ként említ, azonban ma már a romok sem lelhetőek fel) és a jellegzetes házakat. A legnagyobb élményt azonban az unitárius templom jelentette számomra. Kár, hogy idő hiányában nem hallhattuk zengeni gyönyörű orgonáját. Mindazonáltal remélem, Isten megsegít és a jövőre ismét visszatérhetnek ide.

Torockói templom
(Épült 1796-ban, a torony a XVI. századból való)

Szerencsére mások is felfigyeltek Torockó szépségére. Ráday Mihály néhány hónapja a Magyar Nemzetben méltatta a település sajátosságait. Jelezte, hogy tervezik felvenni Torockót az UNESCO világörökségi jegyzékébe. Hisszük, hogy Románia is támogatja majd e javaslatot.

Sajnos, e település a múlt század közepén a vasbányászat megszűnésével hanyatlásnak indult. Elvesztette korábbi városi rangját. Mivel a környék földje nem igazán alkalmas mezőgazdasági művelésre, sokan elvándoroltak a jobb megélhetés érdekében. Pedig Torockó nem ezt a sorsot érdemelné.

Komoly idegenforgalmat lehetne itt kiépíteni a falusi túrizmust is. Remélhetőleg ily módon a település megtarthatná a lakosságát. Az idegenforgalomba be lehetne kapcsolni Torockószentgyörgyöt is. E faluban található Brassai Sámuel háza, a híres az unitárius templom és a település felett magasodó hegyen még állnak a Thoroczkay-vár romjai. Néhány km-re pedig Zádtkő várának maradványai találhatóak.

Számomra kétszeres örömet jelentene, ha Torockót és vidékét felvennék a világörökségek jegyzékébe. Egyrészt a világon jobban megismernék Egyházunkat. Másrészt apai ágon az őseim aranyosszékiek (a család várfalvi, néhai nagyapám Aranyosrákoson született). Adja a Jó Isten, hogy e nagy terv sikerüljön.

Végezetül ismételen szeretnék köszönetet mondani – az egész csoport nevében – Rázmány Csaba, pestlőrinci lelkészünknek, hogy e csodálatos utat megszervezte nekünk. Reméljük, Isten ad neki erő és egészséget, hogy az elkövetkezendő években is elvezessen bennünket e mesés világba.

Pálffy Csilla

Tompa László

Hosszú tél után

Igazi konok tél volt!
 Azt is hihettük: nem pusztul soha innen.
 Úgy megfeküdte makacsul a földet,
 Mint lelket, a töprengés, gond,
 Mely sokszor úgy tetszett: már örökös lesz.
 Pedig a felszín alatt, lám
 Addig is csírák rejtöztek, feszültek,
 Várván a tavasz napját,
 Mely megmozdítsa bennük az élet
 Erőit, hogy törjenek elő, bimbókká bomolva,
 Gallyakként nyújtózva; mámorosan
 Attól, hogy élnek, ringhatnak a szélben...
 S most csakugyan élnek, ringnak a szélben!

Töprenkedve én is, mit öljem időmet?
 Im odább sárga, virágos, zsenge füves domb –
 Hátán kicsi bárány, fekete, holdas, –
 Remegő gyöngé még, de ficáncol –
 S néz tiszta szemmel az újuló világba.
 ... Ha olyan volna az én látásom is!
 Tiszta a szörnyű kor torz látványaitól!
 Ha olyan lenne:
 Megyek a dombra - játszadózom veled,
 S tépek veled sárga virágot!

Boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek...

Egy hosszú téli várakozás után így várom én is a megelevenítő tavaszt, mely nemcsak a természetet támasztja fel téli álmából, hanem a Názáreti Jézust is, akiről sajnos, valljuk be nagyon sokszor megfedkezünk és lelkünkben álomba ringattuk. Így jön el emlékeztetőül a nagypéntek a maga szomorúságával, de eljön a Húsvét is a maga örömet adó örökélet hitével. Jézus kereszthalálát a Balázs Ferenc által megfogalmazott közérthető evangélium így örökíti meg:

Mikor eljött az este Jézus felkiáltott:

– Uram, uram, miért hagytál el engemet?

Majd csendesebben, megnyugodva:

– Atyám a te kezébe ajánlom lelkeimet.

Azzal kiszenvedett.

A római százados, aki a kivégzést vezette, komoran szólott:

– Bizony ez az ember Isten fia volt.

A tömeg mellét verte és jajgatott.

Ez volt Jézus földi életének a vége.

De nem azok számára, akik a földön Isten csodálatos igazságtételét és jelmutatását várják.

A tanítványok és a követők serege, a szent asszonyok ezt soha el nem hitték.

Hír származott tőlük, csodálatos történet...

... A megfeszített Jézus harmadnapra kikelt sírjából és föltámadott.

A zsidók azt rebesgették, hogy a testet ellopták...

Mások erősítették, hogy meg sem halt a kereszten, csak elalélt s a hideg sziklásírban magához tért, és így jelenhetett meg a tanítványainak.

*

De lássuk a legendát...

Pénteken feszítették keresztre Jézust, s a pénteket követő vasárnap három asszony: Mária Magdolna, Salome, és Mária, a Jakab anyja drága kenetet vittek magukkal, hogy a testet ősi szokás szerint megkenjék, ugyanis, amikor Arimathiából való József a testet elkérte és sziklásírba helyezte, nem volt idő a tisztességtelre.

Az asszonyok egész úton azon tanakodtak, hogy miképpen lesz erejük a sír nyílására helyezett követ elhengeríteni.

A sír azonban nyitva és üresen állt, amire ők odaértek. Csak azt a vászonlepedőt találták benne, amelyikben Jézust a kőpadlóra helyezték.

Hol van Jézus? A kérdés elhangzása után angyal jelent meg előttük és azt kérdezte: a názáreti Jézust keresitek, akit megfeszítettek? Miért keresitek a holtak között az élő, nincs itt, mert feltámadott. Az asszonyokat félelem, ugyanakkor öröm töltötte el. Futva vitték a hírt a tanítványoknak a városba:

– A názáreti Jézus feltámadott!

Jézus még azon a napon megjelent két tanítványának az Emmausz felé vezető

úton, és este mind a tizenegyet, Tamás kivételével.

– Béke veletek! – szólt Jézus, és megmutatta sebeit, miután enni kért tőlük. Tamás kételkedését megtudván, Jézus neki is megjelent.

Tamás látva őt megtapogatta sebeit és így kiáltott fel:

– Uram én hiszek neked.

Hiszel mert láttál – felelte Jézus, – de jegyezd meg magadnak:

Boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek...

... íme a legenda...

*

Húsvét misztériuma, és a megelőző böjti hetek testi, lelki felkészülése, az idők folyamán magába olvasztotta a tavaszváró termékenységet idéző néphagyományt.

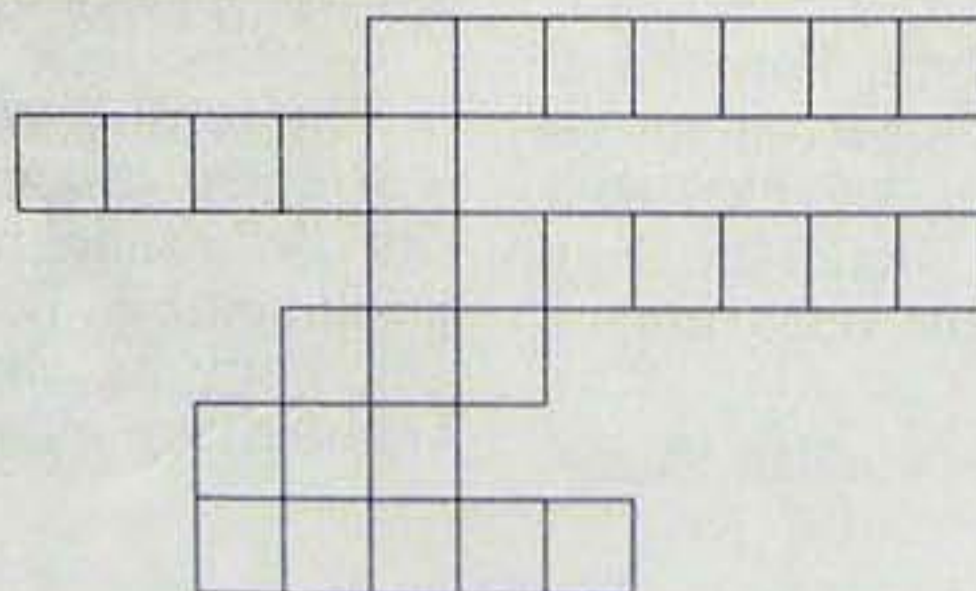
A húsvét hétfői locsolkodás – mely régebben vízzel történt, ma már főleg kölnivel – a nők és főleg a fiatal lányok tavaszi újászületését, és „növekedését” segítette.

A locsolkodás hímestojással viszonyozták, amelyet a nyuszi „tojt”. És hogy-hogy a nyuszi tojik tojást? A tojás a termékenység szimbóluma, a nyuszi meg egy rosszul fordított német szóból került át a magyar nyelvbe.

A lányoknak sok locsolót, a fiúknak sok hímestojást, a híveknek örömteli, boldog húsvéti ünnepet kíván

Rázmány Hedviga

1. Zsidó próféta
2. Jákob testvére
3. Templomépítő király
4. Az első asszony a Bibliában
5. Vízözöni hajós
6. Jézus tanítványa

1. Habakuk
2. Fzsan
3. Salamon
4. Éva
5. Noé
6. Péter

Unitárius egyházjog

Első cikkünkben (Unitárius Élet 52. évf. 1–2 sz.) rámutattunk az egyházjog rendszertani kettős-ségére, ami egyfelől az állami (külső), másfelől a felekezeti (belső) jogszabálycsoport létezését jelenti. Jelen írásunkban az állami törvényhozás történeti fejlődésvonalát (értelemszerűen csak a XVI. századtól) vázoljuk fel azzal a kiemeléssel, hogy a törvényhozás hatása többé-kevésbé közös volt a hazai protestantizmus egészére, vagyis az unitárius mellett a református és evangélikus felekezetekre is.

A magyar állam jogalkotása viszonylag korán, első ízben a mohácsi vész előtt foglalkozott a témával, nevezetesen akkor még csak a lutheránusokkal: fej- és jószágvesztéssel, megégetéssel és kiirtással fenyegette őket, (1523. évi 54. tc., 1525. évi 4. tc.). Türelmetlen, ellenreformációs intézkedést tartalmazott Rudolf császár 1604. évi dekrétuma, megtiltva a vallásügyi panaszok országgyűlési tárgyalását és megerősítve a katolikus kiváltságokat. Az 1606-os bécsi béke kiharcolásával a Bocskai felkelés ezen változtatott: az 1608. évi koronázás előtti 1. tc. kimondta az önkormányzati jogú szabad vallásgyakorlást, – azonban a törvénycikket sohasem hajtották végre. A protestánsok egyébként korábban is, a későbbiek folyamán is inkább az erdélyi fejedelmeknél találtak támogatást, János Zsigmondnál, Bethlen Gábornál, I. Rákóczi Györgynél, (Torda 1568, nikolsburgi béke 1622, linzi béke 1645). Utóbbi például leszögezte az 1647. évi 5. tc.-ben a templom, temető és harang szabad használatát, továbbá azt, hogy „senkinek sem szabad bárkit is az ő vallásának szabad gyakorlásában bármely módon és bármely ürüggyel zavarni és akadályoztatni.”

Sajnos e törvényeket sorozatosan megszegték; a római klérussal szövetkezett Habsburg háznak nem állt érdekében a valódi vallásszabadság biztosítása Magyarországon. I. Lipót alatt (1657–1705) különösen sok zaklatást, sőt véres üldözést szenvedtek el a protestáns egyházak. Thököly Imre fellépése enyhített ugyan ezen a folyamaton, (1681. és 1688. évi vallásügyi törvénycikkek), de a rendeletekkel kormányzó császár 1691-ben megszorító módon diszkriminálta a protestánsok hitéletét, nyilvános és magán vallásgyakorlatot különböztetett meg, gyakran a katolikus pap hozzájárulásához kötötte az egyházi funkciók ellátását.

Külön cikkely biztosította a protestánsok jogállását az 1711-es szatmári békekötéskor, de ez is papíron maradt, akár a hasonló tárgyú 1715. évi 30. tc. A sérelmek valódi orvoslása helyett jött a III. Károly által kiadott 1731. évi Carolina Resolu-

tio, amely szinte csak családi körben történő, valóságos-könyv olvasásra korlátozta a protestánsok jogait, fenntartva a Lipót féle megszorításokat és a reverzálisokkal kapcsolatos erőszakosságokat. Négy évtizedes uralkodása alatt Mária Terézia nagyjából elődei politikáját folytatta a nem katolikus felekezetek lassú elszorítására; Fabiny Tibor professzor szerint „a többnyire lenézett és üldözött szektaként kezelt magyar protestantizmus a sérelmek elleni szüntelen küzdelmek és próbák között élte közjogi életét”.

A keserűen megpróbáló idők fordulatát II. József nevezetes, 1781. évi türelmi rendelete hozta meg a vallási egyenlőség politikai deklarálásával, majd az 1790–91. évi országgyűlés a vallásszabadság törvénybe iktatásával, (1791: 26. tc.) E dokumentumok külön tanulmányt érdemelnének, mi itt csak lényegük kivonatára szorítkozhatunk.

A 26. tc. kimondván a minden rendű és rangú emberek általános vallásszabadságát, többek közt megadta a protestánsok templom-, paplak-, iskola-építési jogát a földesúr telkén, a saját gyűlés, zsinat és felettes hatóság jogát, a katolikus lelkészről viszonylag független szertartások és a közhivatalviselés jogát, mindamellet tiltotta az áttérítést és merev maradt a vegyes házasságok ügyében.

A protestáns jogok biztosítására, illetve bővítésére érdekes, bár sikertelen kísérletet tett negyven évvel később az 1832–36. évi országgyűlés, azonban a vegyes házasságok és áttérések kérdésében a viszonyosság elvét csak az 1843–44. évi országgyűlésen tudták törvénybe iktatni.

Áttekintésünk szempontjából kiemelkedő az 1848-as forradalom. Kossuth Lajos törvényjavaslata „a felekezeti egyenlőség kimondására” számunkra igen fontos kitételrel kezdődik: az unitárius vallást, amely a XVI. század óta bevett vallás volt Erdélyben, nyilvánítsák Magyarországon is bevett vallásnak. És ez meg is történt. Az országgyűlésben megszavazott 1848. évi 20. tc. különbség nélküli, tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot állapított meg négy bevett (katolikus, református, evangélikus, unitárius) felekezetre nézve, s leszögezte, hogy ezek egyházi és iskolai szükségletei állami pénzforsrából fedeztessenek.

(folyt. köv.)

Dr. Lőrincz Ernő

Forrásmű: Felekezeti egyházjog Magyarországon. Szerk. Rácz Lajos. Unió Kiadó Bp. 1995.

Unitárius egyházjog az egyetemeken

Az 1997/98-as tanévben is megtartotta egyházjogi előadásait dr. Lőrincz Ernő egyházi főtanácsos az ELTE és a Református Egyetem jogi fakultásain, illetve az Államigazgatási Főiskolán.

Unitárius leánynevelés a londoni Channing House Schoolban

Az erdélyi unitárius leánynevelés történetében szó esett a Scharpe Emilie alapítványról, ami évente egy magyar unitárius leány részére biztosította az iskoláztatást a londoni Channing House Schoolban. Engem érdekelt ez az unitárius intézet, és érdekelték azok a leányok is, akik ott töltöttek 1-2 évet. Egyháztörténetünk szempontjából is fontosnak találtam a téma feldolgozását, s amennyit megtudtam, közreadom, hogy a mai olvasó is ismerje meg.

1884 körül alakult ez a kis unitárius kolónia London egyik – magaslati fekvésénél fogva legegészségesebb – külvárosában, a szép Highgate-Hillen. Az itteni lelkésznek, **Spears Robert**nek támadt az a gondolata, hogy hasznos lenne mind vallási, mind pedagógiai szempontból, egy felső leányiskolát alapítani, az angol unitárius lelkészek leányai számára. E szép terv kivitelezése nem volt könnyű, hiszen a highgate-i eklézsiának temploma sem volt, egy kibérelt teremben tartották az istentiszteletet. Spears Robert mellé felzárkózott a két **Scharpe** nővér, **Emilie** és **Matilda** munkájával és pénzével. Tollal és szóval egyaránt tevékenykedtek, s az eredmény nem maradt el. Vagyonosabb unitáriusok meghozták az anyagi áldozatot, alapítványokkal tették lehetővé az iskola megteremtését, ami egy év alatt sikerült is. Itt megemlékezünk azon hívekről, akik nagyobb összegekkel segítettek az iskola ügyét: **Lawrance Edwin** és **Nettfold** urakról, **Smith D.** és **Tagart Luci** kisasszonyokról. Miss Tagartról még hallani fogunk.

Más nehézség is felmerült az intézet létesítésekor. Az anglikán egyház nem nézte jó szemmel az unitárius vallás ezúton való terjesztését és minden eszközzel akadályozta. Emiatt az indulás évében a bennlakó leányok mellett csak 5-6 bejáró növendékről tudunk. De az iskola fennállásának 10. évében, 1894-ben 40-50 leány járt be az intézetbe, ami a tanítás kitűnő módszerét igazolja. Hatvan unitárius leány lakott benn, a bejárók pedig valláskülönbség nélkül részesülhettek a felsőoktatásban.

Az intézetet **Channing Ellery Vilmos** észak-amerikai unitárius tudós lelkésztől nevezték el, akinek szobrát hálás tanítványa, **Foster János** adományából Bostonban, az Arlington Street-i templom kertjében helyezték el.

Az intézet támogatója és szellemi vezetője az iskola beindulása óta a két Scharpe nővér. Életfeladatukul tűzték ki az unitárius eszmék terjesztését minél szélesebb körben. Az ő idejükben épült fel a templom is, melynek érdekében szintén megmutatták áldozatkészségüket.

Lássuk, kik voltak ezek a lelkes angol nők?

Apjuk bankár és orientalista volt. Örökölt vagyonyukat az unitárius leánynevelésre és a szegények megsegítésére áldozták. Miss Matilda szeretett utazni. Járt Egyiptomban, Ázsiában, a kontinensen. Festett, könyveket írt. Megfestette testvére, Emilie képét, amit 1912-ben Jager Gizi növendék ajándékba hozott haza.

Emilie az iskola igazgatónője és a tanulók vallás-erkölcsi nevelője volt. Az ő elgondolása az iskola útján összekötő kapcsot alkotni a magyar és angol unitáriusok között. Ezért az eszméért mindenre képes volt. Megtörtént, hogy 1894-ben anyagi okok miatt egyházunk nem küldhetett tanulókat Londonba. Az ösztöndíj ellátta ugyan őket lakással, étkezéssel és oktatással, de az útiköltség, zene, vagy más külön tantárgy fizetése a tanuló szüleit terhelte. (Pl. Pákei Márta a londoni Zeneakadémiát saját költségén végezte el kitüntetéssel). Ebbe nem nyugodott bele, levelet írt Ferencz József püspök úrnak, melyben kérte, intézzen felhívást az egyházakhoz alapítvány tételére, és ő is hozzájárult 25 fontsterlinggel egy leány kiutaztatásához. Egyházunk vezetősége mindent megtett a siker érdekében. Véleménye az volt, hogy „csak előnyös lehet, ha az angol műveltség és vallásosság minél több csatornán jut hozzánk.”

Kik voltak a Channing tanulói? Tanítónők, akik kitűnő eredménnyel végezték a „képezdét”.

Első volt **Buzogány Mariska**, budapesti tanítónő, aki 1893-ban kezdte el az angol iskoláztatás tanulmányozását a Channing House Schoolban.

Utána: **Fangh Erzsébet**, **Kovács Irén**, **Keul Sarolta**, **Killyéni Erzsébet**, **Pákey Márta**, **Zsakó Lenke**, **Pünkösty Berta**, **Boros Irén**, **Jager Gizi**, **Boros Rózsika**, **Telkes Szilvia**, **Boér Lenke**, **Morvai Ilus**, **Morvai Magda**, **Tompa Márta**, **Sámi Magda**, **Deák Margit**, **Bácsi Mária**, **Diószeghy Erzsébet**, **Pálffy Rózsika** és **Káli Nagy Magda** utazott Londonba lelki és szellemi javaik gazdagítására. Tőlük tudjuk az iskola tanítási rendjét és módszerét.

A tantárgyak rendjében első helyen állt a vallás. Fő tantárgyak a számtan, mértan, algebra, melyeket előnyben részesítettek a történelem, földrajz, irodalom rovására. Nagy súlyt fektettek a latin, görög nyelvek tanítására, mivel szükségesek voltak az angol érettségi és szakvizsgákon. S itt hozzá kell tennem, hogy Scharpe igazgatónő nagyon kedvelte a klasszikus nyelveket. Vonzalmát irántuk orientalista apjától örökölte. Tanultak németül és franciául is, nem hanyagolták el a zene, kézimunka, torna, tánc tanítását sem. Nagy divatban voltak az angol játékok, a hockey, a krikett, a tenisz.

A hálószobákban 2-3 leány aludt. Ezeket a termeket ők tartották rendben. Akinek a szobája kifogástalan volt, kapott egy „excelentet”. A mi leányaink szobája ellen sosem volt kifogás. Emelték a magyar név tisztességét Angliában.

Szombaton szünetelt a tanítás. Ilyenkor kirándulásokat szerveztek, múzeumokat látogattak, táncoltak. Év közben és szünidőben megismerték London nevezetességeit, az angol intézményeket.

Kapcsolatuk az angolokkal miss Tagartnak köszönhetően hazajövetelük után sem szakadt meg. Ki is volt Tagart Luci? Jómódú unitárius nő, a Channing pártfogója és segítője. De ennél is többet tett. Beindította a „Missios Postát”. Felkutatta a

szórványban élő unitáriusokat, levelezett velük, s a legközelebbi egyházhhoz irányította őket, továbbá híveket szervezett vallásunk számára. Házában összejöveteleket tartott, meghívottaival ismertette elveit, törekvéseit, s hasonló tevékenységre buzdított. Kirándulásokat szervezett, ahová meghívta az intézet volt tanítványait. Egy svájci kiránduláson Fangh Erzszi, Keul Sarolta és Kovács Irén is részt vett.

Miss Tagart 1901-ben ellátogatott Budapestre, Kolozsvárra, Tordára és Torockóra, egy hozzá hasonlóan érző és gondolkodó csoporttal. Így mutatta ki rokonszenvét a volt londoni diákok és a magyar unitáriusok iránt.

Igen lelkes nők indították haza az Angliában tanult magyar leányokat, hogy itthon gyümölcsöztessek azt a sok szépet és nemest, amivel telítődtek.

Hát akkor nézzük, mit tettek egyházunkért a Channing House School növendékei?

Hat leánynak, név szerint: **Fangh Erzsébet, Keul Sarolta, Kovács Irén, Buzogány Mariska, Pákey Márta, Diószeghy Erzsébet**, a Dávid Ferenc Egyletben tartott előadásaiból, valamint **Boros Rózsika** és **Zsakó Lenke** leveleiből ismerjük meg az intézet és az akkori angol társadalom életét. Beszámolóik nélkül ez a dolgozat sem készülhetett volna el.

Fangh Erzszi neve az Unitárius Nőszövetség nagyszónyai között szerepel. A „Nők Világa” szerkesztője, ami az Unitárius Közlöny melléklete volt, és a Dávid Ferenc Egylet titkárnője.

Kovács Irénnel, Ferencz Zsuzsával és Gyöngyösi Bertával 1901-ben gyűjtést indított díszlobogó ajándékozására, az Unitárius Kollégium ünnepélyes megnyitására. A lobogó elkészült. „Mysis et virtutibus” jelmonddal, amit Fangh Erzszi lelkesítő szavak kíséretében adott át.

Megírta az „Unitárius Kollégium írásban és képekben” című könyvet, mely „megrendelhető szerkesztőségünkben” – írta Szász János, vadadi lelkes, 1901. augusztus 30-án.

1899-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte tanítónőnek a kolozsvári polgári iskolába. Szenvedélye volt a tanítás.

Boros Irén, Boros György püspök úr leánya, művészi énekével emelte a különböző egyházi megmozdulások és ünnepélyek színvonalát. Hogy csak néhányat említsek: a segesvári templom szentelésén Cherubini: Miatyánk című darabját, Lőrinczi Dénes papi beköszöntőjén Tordán, Kolozsváron a Dávid Ferenc Egyletben Brahms és Liszt dalokat adott elő művészi képességgel.

Budapesten 1926-ban megalakult egy angolul beszélő társaság (klub), melynek megszervezésében nagy része volt **Bácsi Máriának**. Itt találkozhattak a Channing diákjai és volt intézetükkel tarthatták a kapcsolatot.

1929-ben **Pünkösti Mária** Budapesten beindította a Nőegylet keretében működő „Perczelné Kozma Flóra Leányegyesületet”. Az volt a véleménye, hogy a leányokat zsenge koruktól kezdve rá kell nevelni arra, hogy egyházunknak öntudatos, tevékeny tagjai legyenek. Még azt is tudjuk, hogy londoni tanulmányai végeztével Budapesten francia tanári diplomát szerzett, doktorált is, s az egyetem tanára lett.

Zsakó Lenke – Jókai: Egy az Isten című regénye főhősének leszármazottja (ti. Adorján Manasét a torockói Zsakó Istvántól mintázta az író) – hagyatékában találtunk egy kéziratot, melyből megtudtuk, hogy az angolok hogyan küzdöttek a „részegeskedés” ellen. Nem büntetéssel, hanem a nép kultúrájának emelésével. Könyvtárakat nyitottak számukra, szabad napjaikon szórakoztató és vallásos műsorokkal vonták el őket a „csapszékektől”.

1914-ben Scharpe Emilie meghalt, de szelleme tovább élt. Miss Targat és miss Talbot vezette tovább az intézetet. Sajnos, ma már nem létezik, megszűnt.

Végezetül pedig megköszönöm **Bálint Benczédi Ferenc** tiszteletes úrnak és **Zsakó Erzsébet** nőszövetségi elnöknőnek, hogy a forrásanyagokat rendelkezésemre bocsátották.

Törökné Borbély Lenke

In memoriam Wass Albert

Wass Albert: Sójhaj

Én Istenem, az idő hogy szalad!
Ma még vagyunk, holnap már nem leszünk,
múlt és emlék: minden elmarad.

Nyomunkat rendre belepi
rőt lombjával az őszi szél.
S hogy kik voltunk;
maholnap az sem tudja,
aki rólunk beszél.

Zölden remeg a nyírfa lombja,
a bajor erdőn szellő támad.
Lópor-szagú ködök lepik
a jövődőt és a hazámat.

Fehér itt is a nyírfa kérge,
pillangó jön a gyöngyvirághoz.
S mégis: minden virágharanggal,
illattal, színnel, fénnel, hanggal
a régi erdő húz magához.

Bajor erdőkön vándorok haladnak.
A bánathoz már egynek sincs szava.
De sóhajaik ég felé röpködnek,
kendőnyi kis fehér felhőkké gyűlnek,
s jó szél szárnyán elszállnak haza.

Bajorerdő, 1946.

„... én protestáns vagyok. Mint ilyen,
szabadelvű, és jóindulatú
minden más vallás iránt.”

(Jókai Mór)

Új VILÁGLÁTÁS

Kossuth és az amerikai unitáriusok

Közismert, hogy a 48-as szabadságharc leverését követően Kossuth az emigrációba kényszerült magyar hazafiak vezéralakjaként célul tűzte ki, hogy külföldi útjai alkalmával barátokat szerez hazánknak. Kereste azokat a gazdasági erőforrásokat is, amelyek segítségével megújult erővel folytatható a nemzeti függetlenségért folyó harc, a 48-as eszmék valóra

1 dolláros kölcsönjegy. New York, 1852. február 2.

váltása. Ennek az elképzelésnek a megvalósítása érdekében utazott először Angliába, majd az Amerikai Egyesült Államokba, hogy az amerikai kormány segítségével, s a szabadságszerető amerikai nép támogatásával próbálja előteremteni a szükséges anyagi erőt. 1852 elején érkezett Amerikába, ahol az Egyesült Államok elnöke, **Millard Fillmore** és a kormány a washingtoni Kapitulumban ünnepélyesen fogadta. Városról-városra járva hatalmas szónoklataival nagy lelkesedést és rokonszenvet keltett a magyar szabadságharc ügye iránt. A Washingtonban kiadott angol feliratú emlékérem is bizonyosága Kossuth Lajos és a magyar szabadságharc iránti tiszteletnek:

„Az örök igazságnak és mindannak a nevében, ami szent és drága az embernek: amióta az emberiség történelmét feljegyzik, nem volt igazabb ügy annál, mint Magyarország ügye.”

Mindez a szellemiség szervesen következett a Függetlenségi Nyilatkozatból, amely az amerikaiak politikai bibliája lett.

Thomas Jefferson unitárius szelleme tovább hatott.

„Megesküdtem, hogy harcolni fogok a gondolatszabadság fölött uralkodó zsarnokság minden formája ellen.”

A Függetlenségi Nyilatkozat révén először jelent meg hivatalos állami dokumentumban az ember veleszületett jogainak elismerése. Az államnak tehát elemi kötelessége, hogy polgárai evilági boldogulását segítse. Ez a nemes szellem hatotta át Kossuth amerikai tevékenységét is. Ekkor születtek meg a népszerű nevükön „Kossuth-dollárnak” nevezett kölcsönje-

gyek. Az amerikai út és fogadtatás előkészítésében az akkori unitáriusok vezető szerepet játszottak, hisz az elnök is unitárius volt. Nem így a konzervatív és rabszolgaságpárti erők. Lapjaik állandóan és hevesen támadták a nagy hazafit. A kormány és a szabadságszerető nép támogatását élvező Kossuth azonban nyugodtan tevékenykedhetett. A kölcsön begyűjtésére alapított központi bizottság, egyetértve a volt kormányzó kiadói tervével, 1851. december 15-én elhatározta, hogy ötféle címletben (1, 5, 10, 50 és 100 dolláros) kölcsönjegyeket bocsátat ki angol nyelven és közülük az 1–5 és 10 dolláros címleteken Kossuth teljes alakja, míg az 50 és 100 dollároson csak a mellképe látható. 1852. július 14-ig, Kossuth Lajos elutazásáig 83.442 dollár gyűlt össze.

Ennek az összegnek ötödét a magyar menekültek támogatására, posta- és nyomdaköltségekre, továbbá a volt kormányzó utazásaira használták fel. Mintegy harmadát diplomáciai és titkosszolgálati kiadásokra fordították, végül 36 ezer dolláron hadfelszerelést vásároltak.

Kossuth az amerikai körút alkalmával nemcsak kölcsönjegyeket bocsátott ki, hanem a fegyvervásárlás és egyéb kiadások mellett papírpénzeket nyomtatott a szabadságharc felújításának reményében. Philadelphiában gyártották az 1, 2 és 5 forintos címletű papír-

5 dolláros kölcsönjegy. New York, 1852. február 2.

pénzeket, amelyeket a sikeres újramezdés után Magyarországon kívánt bevezetni. Az esztétikus kivitelű Kossuth-bankók zöme dátum és sorszám nélkül készült, valószínűleg utólagos kézfelírásra gondoltak.

Kossuth Lajos életének 92 esztendeje bővelkedik változatos eseményekben, találkozásokban. Hosszú utat tett meg térben és időben a protestáns függetlenségi hagyományokat őrző köznemesi értelmiségi családból indulva. Rendkívüli idők, rendkívüli történelmi személyisége volt. Jól ismerte a hazai unitáriusokat is, hiszen így nyilatkozik rólunk:

„Az én hazámban az unitáriusok a legjobb, a legnemesebb, legtisztább jellemű és legderekbabb emberek közé tartoznak mindazok között, akikkel találkoztam.”

Mindezt tapasztalhatta az amerikai unitáriusokról is. Igaz vallomás a tiszta unitárius hitről a Kovács János unitárius igazgató tanárhoz írt Kossuth levélrészlet is:

„Tökéletesen igazat adok Tanár úr azon megjegyzésének, hogy az unitáriusok Amerikában a legmíveltebb emberek s hozzá tehetem, hogy erkölcsiségben is kitűnők, hanem van egy tünemény, mely engem meglep, s melynek okáról magamnak számot adni nem tudok.

1 forint, Philadelphia (1852)

Én, amint tudja tisztelt Tanár úr, nem tartozom az unitáriusok felekezetéhez. Evangélikus szülőktől születtem, evangélikus vallásban neveltettem...

... az unitárius hitvallásnak volnék hajlandó legterjedtebb s legtovább tartó jövődöt ígérni és pedig azért, mert a fősúlyt nem transcendentális speculációkra, melyeknek eredete az indus Védákra vezethető vissza, nem mysticus dogmákra, melyeknek egynemelyikéről írva van: „credo, quia absurdum”, hanem Krisztus erkölcsstanára, az emberszeretetre fekteti, mely a társas lényé alkotott emberiség tökéletesedésének törvénye, melynek uralma nélkül sohasem lesz megadva az emberiségnek az a nagy áldás, melyet Krisztus e szavakkal kívánt követőinek: „béke legyen veletek!”

(1884. márc. 18.)

Az amerikai polgárok nagy szeretettel és minden képzeletet felülmúló lelkesedéssel fogadták Kossuthot.

A Kossuth-lázra jellemző, hogy többen az újszülött gyermekeiknek a Kossuth és Lajos keresztnevet adták, máshol intézményeket, utcát, teret neveztek el róla, később pedig több település is felvette Kossuth nevét és szobrokat avattak.

A New York-i Kossuth-szobor avatása 1928. március 15-én a Riverside sugárúton, más jeles nagyságok szellemi csarnokában, az amerikai magyarság ajándékként került felavatásra.

A szoboravatás ünnepségére népes hazai küldöttség utazott Amerikába. Egyházunk képviselőjében részt vett **Józan Miklós** budapesti püspöki vikárius, aki hivatalból tagja volt a magyar Felsőháznak, továbbá **dr. Kozma György** egyházi felügyelő gondnok, **dr. Kozma Jenő** képviselő, egyházi tanácsos és **Kovács Károly** birtokos, hódmezővásárhelyi gyülekezetünk alapító gondnokának fia. A leleplezési ünnepségen részt vevők több alkalommal találkoztak az amerikai unitáriusok képviselőivel. A New York-i All Souls templomban prédikált Józan Miklós. Az istentiszteleten jelen volt **dr. L. C. Cornish**, az amerikai unitárius

egyház Bostonban székelő elnöke és **dr. S. Snow**, a Chicagóban működő teológiai főiskola dékánja is.

Washingtonban március 19-én **C. Coolidge** az Államok elnöke fogadta a magyar küldöttség vezetői közt egyházunk képviselőit is.

Aznap délután a népes washingtoni unitárius gyülekezet látta vendégül az unitárius küldötteket. Tanácstermükben jelen volt **W. Howard Taft**, az államok volt unitárius elnöke (1909–1913), aki az időben a Legfelsőbb Bíróság elnöki tisztét töltötte be.

Taft beszédében Kossuth szellemét idézte, Józan Miklós válaszában rámutatott az amerikai unitáriusok fontos szerepére Kossuth fogadásában. Püspöki vikáriusunk amerikai útjának utolsó állomása Boston volt, ahol az unitárius egyház vezetői köszöntötték, s körükben töltött egy napot, prédikált Emerson egykori templomában is.

A tiszteletére adott fogadáson részt vett az amerikai unitáriusok számos világi vezetője, több képviselő és szenátor, valamint a huszas években hazánkban is jól ismert unitárius **Jonathan Smith**, aki éveken át Népszövetségi főmegbízott volt Magyarországon.

Amint már az előzőekben említettem az amerikai nemzeti Pantheon 2/3-részt unitárius nagyságok szobraival van tele.

A mai unitáriusok az univerzalistákkal egyesülve több mint ezer gyülekezetben 240.000 hívet számlálnak.

Mintegy 50 ezer gyermek jár gyülekezetek mellett működő vasárnapi iskolába, ahol 3 év alatt az unitárius szellemiséggel, a világvallásokkal és a saját gyülekezetük hitéletével ismerkednek meg. Egy New York-i egyetemi vallásszociológiai felmérés kimutatása szerint az 1996-os évben 400.000 unitárius szellemiségű ember él az Amerikai Egyesült Államokban. Továbbra is a szellemi elithez tartozók alkotják a hívek többségét. Hitükből adódóan sok a tudományos munkában résztvevők száma.

5 forint, Philadelphia (1852)

Megemlíthetünk például két neves unitárius Nobel-díjast is: **Linus Pauling** és **Tim Berners-Lee** az Internet feltalálói.

Az amerikai unitáriusok napjainkban is élen járnak az ember- és polgárjogi mozgalmakban, az atomháború elleni tüntetéseikben, ill. a békemozgalmakban.

Szilárd meggyőződésükről vall az Unitárius Univerzalista Nemzetközi Tanács jelenlegi titkára **Dr. Richard Boeke**, amikor az unitárius hitet és az unitárius alapelveket (szabadság, értelem, tolerancia) élete legfontosabb céljának tartja, amiért érdemes élni.

Felhős Szabolcs

Egyházközségeink életéből

Így élünk Füzesgyarmaton...

A januári számadásunk szellemében folytatjuk közösségi életünket. Az egészen tavaszias farsang és böjt a tervezetések mellett komoly munkában telik. Felmértük az ideai lehetőségeinket az elvégzendő szertartások tekintetében: legalább 5–6 keresztelőre van kilátás. Ezek mellett lesznek olyan felnőtt kereszteléseink is, akik majd nálunk szeretnének konfirmálni. A konfirmációra való felkészülés is folyamatban van. Előreláthatólag négy leány akar hitéről bizonyosságot tenni. Közülük kettő Budapestről és egy Gáborjából való „távolsági” hívünk. Nekik a szükséges anyagot megküldtük és megküldjük.

Sajnos az eltelt időszakban már többször kellett temetési szertartást is végeznünk. Közülük legnagyobb veszteségünk egyik volt jegyzőnk-presbiterünk, **Romvári Mihály Ferenc** testvérünk, aki életének 81. évében sok és nehéz szenvedés után adta vissza nemes lelkét teremtőjének. Február 17-én búcsúztattuk el nagy részvét mellett. Ő is és nem unitárius testvéreink is pihenjenek csendben.

Ez az időszak kis közösségünk életében a tavaszi ünnepekre való felkészülés ideje. A lelki készülődés mellett, amelynek alkalmi a minden vasárnap délelőtt 11 órakor kezdődő istentiszteleteink, szorgalmasan készültünk Március 15-e megünneplésére. Előző megemlékezéseinkhez hasonlóan műsorral szépítettük e napot, versek, felolvasások mellett a *Nyugdíjas Klub Dalárdája* 48-as dalokat adott elő. Március 14-én ezzel a Dalárdával vettünk részt Mezőberényben az országos „Petőfi, talpra” című emlék-vetélkedőn. Reméljük, Isten megáldja fáradozásunkat.

Egyetemes Egyházunk életének fenntartásához elengedhetetlenül szükséges támogatóink felkutatása, megkeresése. Az 1+1%-os adórendelkezésre helyi és megyei lapokban felhívtuk híveink és szimpatizánsaink figyelmét, az

Unitárius Élet mellékletét is szétosztottuk a templomban, helyileg is mintegy 100 példányban sokszorosítottuk és küldtük szét a rendelkező nyomtatványokat. Jó érzés volt gyakran válaszolni a telefonhívásokra Kaposvártól, Budapesten keresztül Mezőtúrig, ahonnan többnyire nem unitáriusok kérték a támogatásnak ezt a lehetőségét. Reményeink szerint 100-nál többen adják nekünk adóik e részét helyben és távolban élő híveink és szimpatizánsaink. Köszönet, hála érte.

A böjti időszak egy újabb erőpróbára készülés lehetősége. A már említett Dalárda Nagypénteken este előadja a *Péterffy Gyula-féle uniárius Passiónkát*. Mindig megrázóan szép alkalom ez. A Passió előadással elmegyünk a Szociális Otthon lakóihoz is. Egyébként minden hónap utolsó vasárnap délutánján istentiszteletet tartunk az Otthon lakóinak. Két hívünk mellett 20–25 más érdeklődő is megjelenik mindig. Az Otthon lakói közül is toboroztunk egy másfélutas nagyságú dalkört, hogy önmagukat és lakótársaikat szórakoztassák időnként.

Kis közösségünk felvállalt egy humanitárius akciót is: a nyáradszeredai kórház megsegítésére indítottunk országos gyűjtést, mert a csőd fenyegeti ezt az erdélyi egészségügyi intézményt, amely székely testvéreinket hivatott ápolni, gondozni. Egyetemes Egyházunk is felkarolta ezt a kezdeményezést, és eddig is már elég szép összegű adomány gyűlt össze itt helyben és más vidékekről is. Minden kedves olvasónak, érdeklődőnek ajánljuk szíves figyelmébe ezt a nemes ügyet. Az adományokat Húsvét táján vagy a nyári testvér-gyülekezeti látogatás alkalmával juttatjuk el a kórház kuratóriumához.

Balázi László

Pestszentlőrinc

Rohan az idő...

Két éve múlt februárban, hogy egy fagyos téli napon utolsó útjára kísértük a pestszentlőrinci unitárius templom és gyülekezet lelkészét: **dr. Szentgericei Jakab Jenő** testvérünket, aki életének 83. évében adta vissza lelkét teremtőjének, egy eredményekben gazdag egyházközségi életet újratevő áldásos tevékenység és munkásság után. Pihenése legyen csendes, emléke áldott...

Ez év február utolsó szombatján, templomunk gyülekezeti termében tartott szeretetvendégségünkön, egyházközségünk elhunyt lelkészére emléztünk kegyelettel.

Rázmány Csaba lelkész áhítata és rövid elmélkedése után, elhunyt lelkésztestvérünkről **Bencze Márton** püspök emlékezett meg a legnagyobb szeretettel és tisztelettel, fellelevenítve a közösen eltöltött éveket.

Ezután meghívott vendégeink **Keresztesy Sándor** színművész versmondásában gyönyörködhetek.

A műsort **Geisler Tündike** szavalata zárta, aki elszavalta a Nemzeti Dalt, 1848-ra emlékeztetve a jelenlévőket

A finoman elkészített hagyományos vacsora és a tortaárverezés még meghittebbé és testvériesebbé tette megemlékezésünket, melynek kiemelkedő erkölcsi és anyagi sikere volt, amiért e helyről is és aranykönyvileg is hálás köszönetet mondunk híveinknek és a megjelenteknek.

R. Cs.

Beregi szórvány

Januárban új, kilencfős vezetőséget választott a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör, amely kilencedik éve tevékenykedik városunkban.

Az új elnök, alelnök, titkár és a gazdasági vezető mellett helyet kapott a vezetőségben a **Balázs Ferenc Beregi Népfőiskola** elnöke, a **Dandos Gyula Cigányegylet** elnöke, és az unitárius cigány és magyar fiatalok egy-egy képviselője referensként.

A kör lelkész, **Nyitrai Levente** is állandó tagja a protestáns kör vezetőségnek.

A kör évi programjában felújítja a kolozsvári passiót nagypénteken. „Jó polgár” címmel romaakadémiát indít a körzetben élő cigányfiataloknak, a Partium című folyóiratukat ezután rendszeresen negyedévente kívánják kiadni.

A nyáron Unitárius Ifjúsági Talalkozót szerveznek Vásárosnaményban és a „szabadelvű füzetek” harmadik kötetének kiadását is tervezik. Megünneplik a reformáció emléknapiját és halottak napján a város vezetésével közösen szeretnék újra, rendeltetésének megfelelően felavatni a hősök emlékművét a Szabadság téren Vásárosnaményban.

Dávid Ferenc Egylet

Folyó év február 22-én a Dávid Ferenc Egylet nagyszerű műsoros estét rendezett Nagy Ignác utcai templomunkban.

A gyülekezeti ének és **Bencze Márton** püspök bensőséges áhitata után rövid megemlékezés hangzott el **Wass Albert** költő tragikus halála és aznap floridai temetése alkalmából. A gyülekezet egyperces néma felállással adózott nagy magyar hazánkfia emlékének.

Dr. Nyiredy Szabolcs, az Egylet elnöke megnyitó beszédében köszöntötte a műsor résztvevőit. **Szabó András** előadóművészt régi ismerősként mutatta be, hiszen nem először szerepelt rendezvényeinken. Majd a *Rákosszentmihályi Baptista Gyülekezet Harangkórusát* és karnagyát, **Szilágyiné Mátyus Elvirát** ajánlotta a hallgatóság figyelmébe. Meleg hangon emlékezett meg Tőkés László királyhágómelléki református püspök 1989-es meghurcoltatásáról és kettejük személyes kapcsolatfelvételéről, amelynek eredményeképp körünkben üdvözölhattuk és meghallgathattuk a „Templom és iskola” című előadását.

Tőkés László püspök szélesívű előadásában az erdélyi történelmi egyházak és a magyar tannyelvű iskolák jelenlegi helyzetéről számolt be. Fájdalmas tényeket sorakoztatott föl a fogyó magyarságról, a beolvasztó politika immár nyolc évtizedes színváltásairól, és az utóbbi évek során keserves küzdelem árán kicsikart parányi engedelményekről, amelyeket a többségi népesség bármely pillanatban visszavonható kegyként és nem egy kétmillió nemzeti kisebbség elidegeníthetetlen jogaként ítél meg.

Az erdélyi magyarság élni akarásának kétségtelen jelzése azonban az, hogy van szándék és tettvágy templom-gújításra, újak építésére. Ha nem is elegendő számban, de léteznek állami magyar iskolák, s hogy néhányban sikerült felekezeti működtetésű osztályokat is indítani. Változatlan, konok kitartással fogalmazódik meg a magyar tannyelvű teljes oktatási rendszer kiépítésének az igénye, az általános iskolától az egyetemig. Az anyanyelvű oktatás lehetősége a szórványban élő magyarság számára azonban ugyancsak kérdéses. Erdélyben, a hagyományos vallási türelem földjén, a történelmi egyházak együttműködése, egymást támogató magatartása a magyarság sorsfordító kérdéseinek megítélésében példásan érvényesül.

Szabó András előadóművész erdélyi talajból sarjadt költészetünk gyönyörű darabjainak művészi megszólaltatásával, hangulati, érzelmi hatásával méltó keretbe foglalta Tőkés László püspök előadását.

Külön színfoltot jelentett a **Rákosszentmihályi Baptista Gyülekezet** fiatal muzsikusainak lelkes, ihletett harangjátéka Szilágyi Mátyus Elvira karnagy vezetésével.

Zárszavában **Lőrincné Kelemen Ildikó** főtítkárnak Tőkés László előadásához kapcsolódva iskolarendszerünk és oktatási, nevelési célkitűzéseink hagyományait idézte fel. Társadalmunk egészének, s benne iskoláink értékviseléséről szólva, annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a jövő iskoláját – bármilyen tudásanyagot közvetítsen majd – olyan szellemiségnek kell áthatnia, amely másokra is figyelő embert formál az egyénből és közösséget az egyének halmazából. Csak ez lehet társadalmunk gyógyulásának útja.

A rendezvény a Szózat eléneklésével zárult.

L. I.

Tiltakozás

1998. február második felében a *Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek Közössége* vezetésétől – melynek tagjai az ottani unitáriusok is –, **Veress Zoltán** országos felügyelő és **Molnár-Veress Pál** lelképásztor aláírásával a következő levél érkezett a Budapesti Unitárius Egyházközséghez, valamint az Unitárius Élet szerkesztőségéhez:

Felhívás

egy magyar közösség fennmaradása érdekében

Főtiszteletű egyházi előjárók, tisztelt világi tisztségviselők, közéleti személyiségek, kedves ismerőseink és barátaink!

Az ötvenéves múltú és negyvenéves szervezett működésre visszatekintő Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek Közössége végveszélybe került. Egyetlen lelkészünk, Molnár-Veress Pál állását a Svéd Egyház stockholmi püspöksége, más felettes egyházi hatóságok jóindulatú hozzáállása ellenére, 1998. január 1-től megszüntette.

Az állás megtartása érdekében minden tőlünk telhetőt megtettünk. Ma, február 6-án, újabb beadvánnyal fordulunk a Svéd Egyház központi vezetéséhez, kérve a magyar lelkész alkalmazásának meghosszabítását legalább 1999 végéig. 2000. január 1-től ugyanis minden itteni egyházi közösség új és remélhetőleg jobb helyzetbe kerül: állami szervek adminisztratív segítségével gazdaságilag önfenntartóvá válhat. Természetesen: ha addig ki tudja építeni saját működő szervezetét.

Egyetlen lelkészi állásunk megszüntetése ettől a lehetőségtől foszt meg. S ezáltal az északi és balti államokba sodródott magyarság – és az egyetemes magyarság – egyik fontos intézményének végleges felszámolását jelenti.

Kérünk mindenkit, akihez jelen felhívásunk eljut, hogy néhány napon belül, mindenesetre még február hó folyamán, most beadott kérésünk támogatására írjon rövid levelet a svéd egyház központi vezetéséhez, s másolatban küldje el azt az illető országban működő svéd nagykövetségre is. (Külön hálásak vagyunk érte, ha ugyanebből egy másolatot nekünk is juttat.)

Támogatásukat előre is köszönve, életükre és munkájukra Isten áldását kérve, mindannyiukat szeretettel köszöntjük

Stockholmban, 1998. február 6-án:

Veress Zoltán

országos felügyelő

Molnár-Veress Pál

lelképásztor

Részünkről, a *Budapesti Unitárius Egyházközség* és az *Unitárius Élet* szerkesztőség részéről a következő leveleket küldtük ki angol nyelven Uppsalaba a Svédországi Egyházi Központ Vezetéséhez (az alábbiakban a tiltakozó levelek magyar nyelvű fordítását közöljük):

1. Az Egyházközség részéről:

„Mint lelkész és rokon több alkalmam volt Svédországban járni. Lelkészként több szolgálatot végeztem a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek közösségében (Stockholm, Göteborg, Ljungby, Tongajerde és másutt). Ebből eredendően ismerem az ottani közösségek egy részét és a helyzetüket. Tudok arról, hogy mit jelent az ottani gyülekezeti élet és összetartozás. Súlyos veszteségnek tartanám, ha ez a közösség megszűnne az egyetlen javadalmazásban levő lelkész állásának megszüntetésével. Remélem, nem így lesz és az ügy pozitív elbírálásban részesülhet.

Atyafiságos tisztelettel:

Kászoni Kövendi József, gyülekezeti lelkész”

2. Az Unitárius Élet szerkesztőségétől:

„Mint az Unitárius Élet főszerkesztője ismerem a svédországi magyar protestánsok színvonalas lapját. Időnként egy-egy cikket átveszünk az „Új Kéve” c. vallási folyóiratukból. A kapcsolat a két szerkesztőség között több éves múlt-ra tekint vissza. Ezért is döbbenettel veszem tudomásul, hogy a lap további kiadása végveszélybe kerülhet azáltal, hogy megszüntetik egyetlen lelkészük állását, aki komoly és kövekezetes tevékenységet fejt ki a lap folyamatos megjelenésében. Remélem mindent megtesznek a Svéd Egyházi Központ vezetői, annak érdekében, hogy a lap továbbra is folyamatosan megjelenhessen.

Tisztelettel:

Bencze Franciska főszerkesztő”

Felhívások

„Az én Bibliám...” – képzőművészeti pályázat

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének Bibliamúzeuma képzőművészeti pályázatot hirdet gyermekek és fiatalok számára (tizenhat éves korig, alsó korhatár nincs), egyházi felekezettől függetlenül. A pályázat témája: „Az én Bibliám...” (biblia történetek, bibliai élmények, hittanórákon hallottak, a Bibliamúzeum látogatása, vagy gyülekezeti élet által ihletett alkotások). A pályázatra grafika, akvarell, pasztell, tempera, metszet, batik, kollázs (mérete maximum: A/2-es), kispasztika, plakett (mérete maximum 30x30x30 centiméter) beküldését várjuk. Egy pályázó maximum három munkával pályázhat. A pályázatokat kérjük névvel, életkorral, címmel, iskolacímmel, a tanár, illetve a szakkör nevével ellátni és címünkre eljuttatni: **Bibliamúzeum; 1092 Budapest, Ráday utca 28., telefon/fax: (1) 217-6321. Beküldési határidő: 1998. április 30.** A pályázatokat egyszerű, de kiállításra alkalmas (például paszpartu) állapotban kérjük beküldeni. Az elbírálás két korcsoportban történik.

A bírálóbizottság tagjai szakemberek lesznek. A pályaművekből a legszebbeket (kb. nyolcvan-száz darabot) a nyár folyamán a Bibliamúzeum kiállítja. A kiállítás ünnepi megnyitóját 1998. június 7-én, 16 órakor tartjuk a múzeumban. A legjobb pályázatokat jutalomban részesítjük. A kiállításra nem kerülő anyagokat az ősz folyamán visszaadjuk.

Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat idősek gondozóháza

Gondozóházunkban célunk az egyéni igényekhez igazodó, a személyes szabadságot, az emberi méltóságot, értékeket tiszteletben tartó gondoskodás.

Azoknak az időskorúaknak, valamint azoknak a 18. életévüket betöltött beteg személyeknek az átmeneti gondozását vállaljuk,

- akik önmagukról betegségük miatt vagy más okból időlegesen nem képesek gondoskodni,
- akik azonban önmaguk ellátására részben képesek, és
- akik rendszeres gyógyintézeteki kezelést nem igényelnek.

Szolgáltatásaink:

- elhelyezés 2 és 3 ágyas szobákban.
- orvosi ellátás, gyógytornász heti rendszerességgel.
- szakszerű ápolás, gondozás.
- mentálhigiénés ellátás – szervezett közösségi programok, szabadidős tevékenységek.
- szükség szerint diétás étrend.

Alapellátásunkon túl nyújtott, külön térítés ellenében igénybevehető szolgáltatások:

- fodrász,
- pedikűrös,
- kozmetikus,
- fogtechnikus,
- hozzátartozók, látogatók részére előzetes bejelentés alapján szállás, étkezés.

Részletesebb felvilágosítás: 2335 Taksony, Erőspuszta

Telefon: 06-24/473-054 vagy 06-24/473-049

Fax: 06-24/473-053.

A Magyar Bibliatársulat Alapítvány Kuratóriumának állásfoglalása

a Magyar Testvéri Börtöntársaság által kiadott „Biblia az élet könyve” c. „Új Károli Gáspár fordítás”-nak nevezett eddig megjelent két kötetéről:
Máté evangéliuma, Apostolok Cselekedetei

A Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottsága 1998. február 6-iki ülésén foglalkozott a fenti két kötet közül az első tartalmi értékelésével, szakértői véleményekre támaszkodva. A Szöveggondozó Bizottság álláspontja és indokai alapján a MBTA Kuratóriuma a következőket alapítja meg:

1. A már az első kötetben is megjelent sorozatcím („Biblia az élet könyve”, „Új Károli Gáspár fordítás”) magyartalan és értelmezhetetlen. Különösen is zavaros az „Új Károli Gáspár fordítás” alcím.

2. A szakértői vélemények értelmében meg kell állapítani, hogy a Károli-szöveg átdolgozása az eredeti Károli-szöveg megszegényítését, nem egyszer félreértését eredményezte, s így mint szövegrevíziós kísérlet eredményesnek nem nevezhető.

3. A bibliai szöveghez fűzött magyarázatok és egyéb, a könyv elején található szövegek sok esetben félrevezetőek, magyartalanok, a kialakult hazai teológiai konszenzustól lényeges pontokon eltérnek, feltehetőleg az angol szöveg (Life Application Bible, Tyndale House Publishers, Inc.)

nyers fordításai, szakszerűtlen applikációi, illetve adaptációi. Ezek a megállapítások igazak a Szöveggondozó Bizottság ülése után megjelent második kötetre is.

4. A Magyar Bibliatársulat Kuratóriuma, tizenkét taggyeháza és négy megfigyelői státusú intézmény – köztük a Magyar Római Katolikus Egyház – képviselőjében, mindent elkövet, hogy a magyar nyelvű Biblia ügyét, különösen a protestáns magyar nyelvű Biblia ügyét hűséggel gondozza. Ebből az elkötelezettségből fakadóan, a Kuratórium a magyar világi és egyházi közvéleményt félrevezetőnek és megtévesztőnek tartja, hogy a Magyar Testvéri Börtöntársaság, mint kiadó, közismert és elismert szakértők bevonása nélkül ilyen igényű könyvsorozatot ad ki.

A fentiek értelmében, a MBTA Kuratóriuma a fenti könyvsorozat kötetait a Magyar Bibliatársulat taggyeházai körében való terjesztésre nem ajánlja.

Budapest, 1998. február 26.

**A Magyar Bibliatársulat Alapítvány
Kuratóriuma**

Pethő Istvánné Csongvay Erzsébet (1908–1998)

A XX. század első felében a magyarországi unitáriusok lelki szükségleteinek kielégítésére, Erdélyből jött lelkészek hirdették a dávidferenci egyistenhitet. Hű támaszai voltak a tiszteletesasszonyok, akik a családi tűzhely mellől segítették férjeik egyházerosító és építő munkáját.

Ilyen, Erdélyben, Bágyonban született tiszteletes-, majd főtisztelendő asszony volt **Pethő Istvánné, Csongvay Erzsébet**, aki még otthon ismerkedett meg az aranyosrákosi születésű Pethő István lelkésszel, kivel annak budapesti hitoktatói lelkésszé történt kinevezésekor, 1928. július 9-én Budapesten kötött házasságot. Csongvay Erzsébet így került az Aranyos mellől Pestszentlőrincre, ahol férje oldalán vett részt a gyülekezet alapításában, a templom építésében, és egy fogadalom teljesítéseként a harang ajándékozásban. Pestszentlőrincen nevelte föl két fiúgyermekét, s viselte gondját az akkor árvaságra jutott későbbi énekesnőnek, Ferei Máriának, aki „Élettörténetem” című kéziratosa visszaemlékezésében meleg szavakkal emlékezett meg a tiszteletesasszony szerető gondoskodásáról.

A pestszentlőrinci csendes életre a II. világháború borította sötét árnyékát, és a lelkészi családnak a hívek gondozása és gyermekeik nevelése mellett, fokozott munkát kellett fordítania a gyülekezet megtartására. Budapest ostroma a családot a Hőgyes Endre utcai volt Misszióház pincéjében találta, ahol a tiszteletesasszony példaadásával, türelemmel, és szeretettel viselte gondját a kolozsvári volt Unitárius Leányotthon Budapestre menekült, és a Misszióházban otthonra talált növendékének.

Pethő Istvánné életének második szakasza ehhez az épülethez fűződött. Férjét 1952-ben a Hőgyes Endre utcai templom lelkészévé választották, s a család beköltözött az épület harmadik emeletén levő, azelőtti Diákotthon helyiségeit képező lakásba. Miután két fiúgyermekük felnőtt és önálló útra lépett, férje oldalán, az akkori rendszer által nagyban korlátozott egyházi élet fenntartásában vette ki részét. 1966-ban férje nyugalomba vonult, s ettől kezdve annak iratai rendezését segítette. Férje 1978. október 3-án befejezte földi pályafutását. Ettől kezdve özvegye húsz évig, szinte a lakáshoz kötötten élte le életét. Hallása egyre romlott, s fián és szomszédain túl a Televízió jelentette számára a világgal való egyetlen kapcsolatot.

Pethő Istvánné életének 90. évében, rövid szenvedés után befejezte életét. Urnába zárt hamvait 1998. március 5-én helyezték férje hamvai mellé a Farkasréti temetőben – **Kelemen Miklós**, a Duna-Tiszamenti Szórványegyházközség lelkésze szolgálatával – örök nyugalomra.

Kelemen Miklós

A temetésen a Magyarországi Unitárius egyházat **Bencze Márton** püspök, **Orbókné Szent-Iványi Ilona** főjegyző, **Kászoni József** és **Rázmány Csaba** lelkészek képviselték.

Benczédi Domokosné Balázs Irén

1998. február 27-én kísértük utolsó útjára, és temettük el a család, a rokonok és barátok nagyszámú kíséretében **özv. Benczédi Domokosné sz. Balázs Irén** testvérünket, aki életének 88. évében adta vissza lelkét Teremtőjének. A sokak számára ismert tiszteletesasszony ezelőtt tizenkilenc évvel érkezett férjével együtt Budapestre, amikor egy pár napot szándékoztak maradni a fővárosban, hogy azt követően fiúkhöz látogassanak az Egyesült Államokba. Erre a közös utazásra sajnos nem kerülhetett sor, mert férje egy hirtelen bekövetkezett rosszullét után elhalálozott. Így fiának kellett ideutaznia az édesapja temetésére. A temetést követően az édesanya fiával indult útnak, hogy unokáit, menyét meglátogassa. Az USA-ból hazatérve itt Budapesten élő gyermekei úgy döntöttek, hogy az özvegyen maradt édesanya maradjon velük. Így is történt és életének utolsó másfél évtizedét itt élte Budapesten. Előrehaladott kora, hosszan tartó betegsége ellenére szorgalmas látogatója volt a Hőgyes E. utcai templomunknak. Karácsony harmadnapján alulírott még a szokásos ünnepközi úrvacsorát szolgáltatta ki számára a családi körben. Ezt követően, pontosan két hónapra rá, gyűltünk össze búcsúztatására a Farkasréti temetőbe. Egyházi beszédet és imát **Kászoni K. József** mondott koporsója mellett, míg a sírnál a szolgálatot főtisztelendő **Bencze Márton** végezte. A gyászoló hozzátartozóknak ezúton is vigasztalódást, kívánunk, miközben emlénkben, itt Magyarországon és otthon Bölönben és Torockón, tovább él a kedves tiszteletesasszony jósága, kedvessége és szeretete.

K. J.

1998. január 5-én, türelemmel viselt szenvedés után nemes lelkét teremtőjének visszaadta:

Nyitrai Zsigmondné Molnár Julianna

Szeged, Szentgyörgyi Albert u. 4. sz. alatti hívünk hűségű hitvestársa. Az Unitárius Egyház lelkes támogatója, az Unitárius Élet buzgó előfizetője volt egész életében. Hitben és becsületben felnevelt gyermekei, unokái és dédunokája mellől elment zsenge korban elhunyt kislányához, akit fájó szívvel gyászolt az utolsó napig. A búcsú nehéz óráját Isten a viszontlátás vigasztaló órájává tette. Áldott legyen érte az ő szent neve!

Ny. L.

Szabó József 74 éves

Márton Zsigmond 75 éves

Borbély Géza 51 éves

Bodor Attila 37 éves

Inczefi Ferenc 88 éves

Dr. Pálffy Zoltán 85 éves

Király Miklósné sz. Sárkány Berta 90 éves

Z. Kiss Erzsébet 59 éves

Tóth Endre 79 éves

Bogdán Antal 43 éves

Szász Endréné sz. Kovács Anna 69 éves

Isten adjon csendes pihenést eltávozott testvéreinknek, lelküknek örök üdvösséget, a hátramaradott gyászolóknak pedig vigasztalást.

Unitárius Alapítvány

Az Unitárius Alapítványt 1993 novemberében alapította a Magyarországi Unitárius Egyház, 9 Egyházközség és a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör.

Az alapítvány célja:

Az alapítvány munkásságában mindenkor érvényesülnie kell az unitárius alapelveknek és a toleranciának. Az alapítvány e felfogásban támogatja a hitből fakadó jócselekedeteket, így feladatának tekinti a Magyarországi Unitárius Egyház

- alapműködésének,
- szeretetszolgálati és karitatív tevékenységének,
- intézményei és szervezeti működésének,
- közszolgálati tevékenységének,
- nemzetközi kapcsolatait szélesítésének támogatását.

A szűkös anyagi keret miatt alkalomszerűen 1-1 pályázati kiírás történt.

1994-es évben:

- Régi egyházzenei hangzóanyag készítésére.

Pályázati díj: 50.000,- Ft, amelyet a *Musica Historica* együttes nyert el. A kazetta még kapható a Heltai Gáspár Unitárius Könyvesboltban.

- Erdélyi turnéra, bábművészek részére, azzal a kikötéssel, hogy a bevétellel erdélyi unitárius gyerekek oktatását támogassák.

Pályadíj: 35.000,- Ft, *Dörögdy Miklós* bábművész és 4 fős csoportja nyerte el.

1995-96-os évben pályázat kiírására nem került sor.

1997-es évben:

- Szatmár-Bereg régió egyházi és gyülekezeti életének fellendítésére, az unitárius hit megismertetésére széles körben. Díjazás: 70.000,- Ft. Nyertes a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör által életre hívott „*Dandos Gyula Cigányegylet*”

- Egyháztörténeti témájú, vagy jelesebb unitárius személyekről szóló könyv, tanulmány kiadására.

Pályázat díja: 100.000,- Ft, nyertese a *Heltai Gáspár Kiadói Kft.*

Budapest, 1998. 01. 14.

Rázmány Csaba elnök s.k.

Gergely Felicián titkár s.k.

Tudósítások, hírek

Dr. Gyergyay Ferenc, a Kölnben élő neves unitárius orvos professzor az elmúlt év őszén töltötte be 75. esztendejét. Saját születésnapján megajándékozta egyházunkat, és a szociális alapnak tett egy szép adományt, melyet ezúton is hálásan köszönünk. Az adományozónak jó egészséget kívánunk, és Isten áldását kérjük életére.

*

Az angol unitárius egyház kórusa és zenekara április elején ellátogat hazánkba. Április 5-én, Virágvasárnapján, a Nagy Ignác utcai templomban az istentisztelettel egybekötve koncertet adnak.

*

A kolozsvári unitárius teológusok egy csoportja április elején Budapesten vendégeskedik. Április 4-én ifjúsági gyülekezeti est lesz a Nagy Ignác utcában, melyen a budapesti és a kolozsvári fiatalok szerepelnek.

*

1998. február 18-án 10-16 óra között, egy tanulmányi nap keretében, a Református Egyház Zsinati Székházában megrendezésre került a *Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának* soron következő gyűlése. Az Egyházak Ökumenikus Tanácsának egyházunk nem tagja, de rendezvényeiről az utóbbi időben - mint megfigyelőknek - dr. Bóna Zoltán rendszeresen értesítést és tájékoztatót küld. Főtisztelendő **Bencze Márton** püspök és **Kászoni Kövendi József** vettek részt a munkálatokon.

*

Dr. William Schulz, az amerikai unitárius egyház volt elnöke, aki jelenleg az Amnesty International amerikai elnöke, Nagyváradra utazva látogatást tett egyházunknál.

Március 2-án fogadta őt *Orbókné Szent-Iványi Ilona* főjegyző.

*

A Magyarországi Krisna-tudatú Hívők egyházi kapcsolattartásért felelőse, **Barabás Tamás**, február 14-én látogatást tett szerkesztőségünkben.

Kitüntetés

Bencze Márton püspököt a szabadságharc 150-ik évfordulója alkalmából „150 éves a magyar népképviselő” ezüst érdemrenddel tüntette ki **dr. Gál Zoltán**, az Országgyűlés elnöke.

Főtisztelendő püspök úrnak lapunk nevében is szívből gratulálunk. Életére és munkájára Isten áldását kérjük, és kívánjuk, hogy továbbra is jó egészségben szolgálhassa egyházunkat.

Magyarkúti fejlesztési támogatás

A Budapesti Unitárius Egyházközség köszönettel nyugtázza az 1997. december 31-ig történt befizetéseket. A nevek után zárójelben római számmal tüntetjük fel azokat a hónapokat, amelyekre a felajánlott befizetés vonatkozik; felajánlás nélkül, vagy attól függetlenül történt befizetések esetében a zárójelben „-” jellel jelezzük, hogy a befizetés alkalmi jellegű

Aszalósné Nagy Csilla (X.) 200 Ft.

Dr. Beke Ildikó (X., XI., XII.) 900 Ft.

ifj. Bencze Márton (X., XI.) 1000 Ft.

Dézsi Dezső (-) 1800 Ft.

Gálffy Gábor (X., XI.) 200 Ft.

Imecs Károlyné (-) 500 Ft.

Kászoni József (X.) 100 Ft.

Miklósi-Vári Vilmos (X., XI.) 400 Ft.

Nagy Sándorné (X.) 200 Ft.

Dr. Nyiredy Szabolcs (X., XI., XII.) 900 Ft.

Orbókné Szent-Iványi Ilona (X., XI.) 400 Ft.

Pandur Gézáné (X.) 300 Ft.

Pálffy László (X.) 500 Ft.

Dr. Pásztorné Filep Ágnes (X., XI., XII.) 300 Ft.

Schmidt Gábor (X., XI., XII.) 1500 Ft.

Siska Ferencné (X., XI.) 400 Ft.

Tárkányi Imréné (X., XI.) 200 Ft.

Tettamanti Béla (X., XI., XII.) 1200 Ft.

Rajnáné Nagy Réka (X.) 200 Ft.

Veres Lászlóné (-) 500 Ft.

összesen: 11700 Ft.